Miradi Maalum

Mhashamu*
Garland F. Byers, Jr., J.D., D.D.‡
Askofu kwa Mataifa, chini ya Agizo la Kitume

Matthias Gerung, kuanguka kwa Babeli na Mpanda farasi mweupe (Ufunuo 18:9–24; 19:11–21), mchoro katika Biblia ya Ottheinrich, karibu mwaka 1530–1532. Maktaba ya Jimbo la Bavaria, Munich (Cgm 8010, fol. 302v).

Kikoa cha umma.

"Msishiriki matendo ya giza yasiyofaa, bali yafichueni."

Waefeso 5:11 (Neno)

Tangu wakati ule ule Kristo alipowapa Mitume agizo na kuwatuma ulimwenguni kuihubiri Injili kwa mataifa yote,[1] Kanisa limekuwa likipigana kikamilifu vita vya kiroho dhidi ya nguvu za giza, katika ulimwengu wa roho[2] na vilevile kimwili kote duniani.[3] Vita hivi nyakati fulani vimechukua namna mbalimbali, kama vile: (1) adui kutumia sheria kama silaha;[4,5] (2) manabii wa uongo waliohubiri injili mpya na si ile tuliyopewa na Bwana wetu Yesu Kristo;[6] (3) mafundisho ya uongo, uzushi na makufuru ya kila aina;[7] (4) mateso ya waaminio hadi kifo na kufa kwa ajili ya imani;[8] (5) kuifanya dhambi ionekane ya kawaida kwa njia za ujanja na hila zilizobuniwa kama burudani na kuandaliwa kwa uangalifu ili kuwavutia watu wengi;[9] (6) kuwavuruga waaminio kwa mambo madogo madogo huku wakati huo huo kila kilicho cha adabu na kitakatifu kikishambuliwa;[10] (7) ibada ya sanamu na kuwaabudu watawala;[11] (8) kumwaga damu isiyo na hatia;[12] (9) umwagaji damu uliofanywa kuwa tamasha;[13] (10) kuwadhulumu maskini na tamaa ya mali;[14] (11) utumwa na biashara ya wanadamu;[15] (12) mambo ya uchawi, ulozi na uaguzi;[16] (13) udhalimu na watawala walio juu ya sheria;[17] (14) ufisadi ndani ya Kanisa;[18] (15) mafarakano na mgawanyiko wa mwili;[19] (16) uasi wa imani chini ya shinikizo;[20] na mambo mengine mengi mno kutajwa hapa, yaliyoliathiri Kanisa na kuzuia kuenezwa kwa Injili.[21]

Miradi Maalum ya askofu inaendeleza kazi hii hadi siku ya leo. Kila mradi unashughulikia jambo ambalo askofu anaamini linahitaji kuangaliwa kwa namna ya pekee na Kanisa[22] katika wakati huu wa historia.[23] Baadhi ya maandishi, ambayo yamepangwa na kuhifadhiwa ndani ya mradi katika tovuti hii, yanaelekezwa kwa kanisa au makanisa katika Falme Kumi peke yake.[24] Maandishi mengine yanaelekezwa moja kwa moja kwa maafisa, mashirika, taasisi na/au watu wengine mbalimbali wanaohusika katika jambo la Mradi Maalum.[25] Andiko lililoelekezwa ama kwa watu wa tatu walio nje ya kanisa ama kwa makanisa yenyewe linaweza kupatikana katika sehemu ya Miradi Maalum au katika sehemu moja au zaidi za maandishi zilizotengwa kwa ajili ya Falme Kumi zinazohusika.

Kama ilivyo desturi ya askofu, maandishi yote yanapewa namba kwa mfuatano kulingana na tarehe yanapoandikwa.[26] Kila andiko lina vyanzo vyake, na mamlaka zake zinatajwa kikamilifu.[27]

Miradi

"Sheria Ndiyo Silaha ya Mfalme"

Jinsi sheria inavyogeuzwa kuwa silaha dhidi ya Kanisa na waaminifu.

Mpango wa Watandawazi wa Kuitawala Dunia

Utaratibu mmoja wa dunia nzima, na jibu la Kanisa.

Maelezo ya Mwisho

1

"... Nimepewa mamlaka yote mbinguni na duniani. Kwa sababu hii, enendeni mkawafanye mataifa yote kuwa wanafunzi, mkiwabatiza kwa Jina la Baba na la Mwana na la Roho Mtakatifu, nanyi wafundisheni kuyashika mambo yote niliyowaamuru ninyi. Hakika mimi niko pamoja nanyi siku zote, hadi mwisho wa nyakati." Mathayo 28:18–20 (Neno). "... Enendeni ulimwenguni kote, mkaihubiri Injili kwa kila kiumbe." Marko 16:15 (Neno). "... Haya ndiyo yaliyoandikwa: Kristo atateswa na siku ya tatu atafufuka kutoka kwa wafu. Toba na msamaha wa dhambi zitatangaziwa mataifa yote kupitia jina lake kuanzia Yerusalemu." Luka 24:46–47 (Neno). "... Amani iwe nanyi! Kama vile Baba alivyonituma mimi, mimi nami nawatuma ninyi." Yohana 20:21 (Neno). "Lakini mtapokea nguvu akiisha kuwajilia juu yenu Roho Mtakatifu, nanyi mtakuwa mashahidi wangu katika Yerusalemu, Uyahudi kote na Samaria, hadi miisho ya dunia." Matendo 1:8 (Neno). "Injili ya Ufalme itahubiriwa ulimwenguni kote kuwa ushuhuda kwa mataifa yote. Ndipo mwisho utakapokuja." Mathayo 24:14 (Neno). "Kisha wanafunzi wake wakatoka, wakahubiri kila mahali, naye Bwana akatenda kazi pamoja nao na kulithibitisha neno lake kwa ishara zilizofuatana nalo.]" Marko 16:20 (Neno). "Nao watahubirije wasipopelekwa? Kama ilivyoandikwa, "Tazama jinsi ilivyo mizuri miguu yao wale wanaohubiri habari njema!"" Warumi 10:15 (Neno).

Kanisa la Kwanza

"Mitume wametuhubiria Injili kutoka kwa Bwana Yesu Kristo; Yesu Kristo [amefanya hivyo] kutoka kwa Mungu. Kwa hiyo Kristo alitumwa na Mungu, na mitume na Kristo. Basi uteuzi huu wote wawili ulifanyika kwa utaratibu, kulingana na mapenzi ya Mungu. Kwa hiyo, wakiisha kupokea maagizo yao, na wakiwa wamehakikishwa kikamilifu kwa ufufuo wa Bwana wetu Yesu Kristo, na kuthibitishwa katika neno la Mungu, kwa uhakika kamili wa Roho Mtakatifu, walitoka wakitangaza kwamba Ufalme wa Mungu umekaribia." (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya ANF 1) Klementi wa Roma, *Waraka wa Kwanza kwa Wakorintho*, sura ya 42, katika *The Ante-Nicene Fathers*, wah. Alexander Roberts na James Donaldson, juz. 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885).

2

"Vaeni silaha zote za Mungu ili kwamba mweze kuzipinga hila za ibilisi. Kwa maana kushindana kwetu si juu ya nyama na damu, bali dhidi ya falme, mamlaka, dhidi ya wakuu wa giza na majeshi ya pepo wabaya katika

ulimwengu wa roho. Kwa hiyo vaeni silaha zote za Mungu ili mweze kushindana siku ya uovu itakapokuja nanyi mkiisha kufanya yote, simameni imara." Waefeso 6:11–13 (Neno). "Ingawa tunaishi duniani, hatupigani vita kama ulimwengu ufanyavyo. Silaha za vita vyetu si za mwili, bali zina uwezo katika Mungu hata kuangusha ngome, tukiangusha mawazo na kila kitu kilichoinuka, kijiinuacho juu ya elimu ya Mungu, na tukiteka nyara kila fikira ipate kumtii Kristo ..." 2 Wakorintho 10:3–5 (Neno). "Kwake yeye vitu vyote vilivyoko mbinguni na juu ya nchi viliumbwa: vitu vinavyoonekana na visivyoonekana, viwe ni viti vya enzi au falme, au wenye mamlaka au watawala; vitu vyote viliumbwa na yeye na kwa ajili yake ..." Wakolosai 1:16 (Neno). "Tazama, ninawatuma kama kondoo katikati ya mbwa mwitu. Kwa hiyo mwe werevu kama nyoka na wapole kama hua." Mathayo 10:16 (Neno). "Pigana vile vita vizuri vya imani ..." 1 Timotheo 6:12 (Neno). "Vumilia taabu pamoja nasi kama askari mwema wa Kristo Yesu. Hakuna askari yeyote ambaye akiwa vitani hujishughulisha na mambo ya kawaida ya maisha haya kwa sababu nia yake ni kumpendeza yule aliyemwandika awe askari." 2 Timotheo 2:3–4 (Neno). "Lakini hata malaika mkuu Mikaeli alipokuwa anashindana na ibilisi juu ya mwili wa Mose, hakuthubutu kumlaumu, bali alimwambia, "Bwana na akukemee!"" Yuda 9 (Neno). "Namjua mtu mmoja katika Kristo ambaye miaka kumi na minne iliyopita alichukuliwa juu hadi mbingu ya tatu. Kama ni katika mwili au nje ya mwili, sijui, Mungu ajua. Nami najua ya kwamba mtu huyu, kwamba ni katika mwili au nje ya mwili mimi sijui, lakini Mungu ajua, alinyakuliwa hadi Paradiso. Huko alisikia mambo yasiyoelezeka, mambo ambayo binadamu hana ruhusa ya kuyasimulia." 2 Wakorintho 12:2–4 (Neno). (Inaonyesha kwamba ulimwengu wa roho na ulimwengu wa mbinguni una vipimo vingi.) "Ili kunizuia nisijivune kwa sababu ya ufunuo huu mkuu ..." 2 Wakorintho 12:7 (Neno). "Mbingu, hata mbingu za juu sana, dunia na kila kitu kilichomo ndani yake, ni mali ya Bwana Mungu wako." Kumbukumbu 10:14 (Neno). "Lakini kweli, je, Mungu atafanya makao duniani? Mbingu, hata mbingu zilizo juu sana, haziwezi kukutosha wewe. Sembuse Hekalu hili nililojenga!" 1 Wafalme 8:27 (Neno). "Wewe peke yako ndiwe Bwana. Uliziumba mbingu, hata mbingu za mbingu na jeshi lote la mbinguni ..." Nehemia 9:6 (Neno). "Msifuni yeye, enyi mbingu zilizo juu sana, na ninyi maji juu ya anga." Zaburi 148:4 (Neno). "(Asemapo "alipaa juu," maana yake nini isipokuwa ni kusema pia kwamba Kristo alishuka pande za chini sana za dunia? Yeye aliyeshuka ndiye alipaa juu zaidi kupita mbingu zote, ili apate kuujaza ulimwengu wote.)" Waefeso 4:9–10 (Neno). "Ahimidiwe Mungu na Baba wa Bwana wetu Yesu Kristo, aliyetubariki sisi kwa baraka zote za rohoni, katika ulimwengu wa roho ndani ya Kristo ..." Waefeso 1:3 (Neno). "... aliyoitumia katika Kristo alipomfufua kutoka kwa wafu, na akamketisha mkono wake wa kuume huko mbinguni, juu sana kuliko falme zote na mamlaka, enzi na milki, na juu ya kila jina litajwalo, si katika ulimwengu huu tu, bali katika ule ujao pia ..." Waefeso 1:20–21 (Neno). "Kwa kuwa tunaye Kuhani Mkuu kuliko wote ambaye ameingia mbinguni, Yesu Mwana wa Mungu, basi na tushikamane sana kwa uthabiti na ule ukiri wa imani yetu." Waebrania 4:14 (Neno).

Kanisa la Kwanza

"Basi, jihadharini kukusanyika pamoja mara nyingi ili kumshukuru Mungu, na kuonyesha sifa Zake. Kwa maana mnapokusanyika mara kwa mara mahali pamoja, nguvu za Shetani huangamizwa ..." (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya ANF 1) Ignatio wa Antiokia, *Waraka kwa Waefeso*, sura ya 13, katika *The Ante-Nicene Fathers*, wah. Alexander Roberts na James Donaldson, juz. 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885).

“Bwana akamwambia Shetani, “Umetoka wapi?” Shetani akamjibu Bwana, “Natoka kuzunguka pote duniani, nikitembea huku na huko humo.”” Ayubu 1:7 (Neno). “Basi Shetani akatoka mbele za Bwana naye akampiga Ayubu kwa majipu mabaya tangu nyayo za miguu yake hadi utosi wa kichwa.” Ayubu 2:7 (Neno). “Shetani akainuka dhidi ya Israeli na kumshawishi Daudi ahesabu watu wa Israeli.” 1 Nyakati 21:1 (Neno). “Kisha akanionyesha Yoshua, kuhani mkuu, akiwa amesimama mbele ya malaika wa Bwana, naye Shetani amesimama upande wake wa kuume ili amshtaki.” Zekaria 3:1 (Neno). “Kesho yake asubuhi na mapema, mtumishi wa mtu wa Mungu alipoamka na kutoka nje, jeshi, pamoja na farasi na magari ya vita, likawa limeuzunguka mji. Mtumishi wake akasema, “Ole wetu, bwana wangu! Tutafanya nini?” Nabii akajibu, “Usiogope. Wale walio pamoja nasi ni wengi zaidi kuliko wale walio pamoja nao.” Kisha Elisha akaomba, “Ee Bwana, mfumbue macho huyu mtumishi ili apate kuona.” Ndipo Bwana akayafumbua macho ya yule mtumishi, naye akatazama na kuona vilima vimejaa farasi na magari ya moto, yamemzunguka Elisha pande zote.” 2 Wafalme 6:15–17 (Neno). “Ndipo Nebukadneza akawa na ghadhabu kali sana kwa Shadraki, Meshaki na Abednego, nayo nia yake ikabadilika kwao. Akaagiza tanuru ichochewe moto mara saba kuliko kawaida yake na kuwaamuru baadhi ya askari wake wenye nguvu zaidi katika jeshi lake kuwafunga Shadraki, Meshaki na Abednego na kuwatupa ndani ya tanuru iwakayo moto. Hivyo watu hawa, walifungwa na kutupwa ndani ya tanuru iwakayo moto wakiwa wamevaa majoho yao, suruali, vilemba na nguo zao nyingine. Amri ya mfalme ilikuwa ya haraka sana na tanuru ilikuwa na moto mkali kiasi kwamba miali ya moto iliwaua wale askari waliowapeleka Shadraki, Meshaki na Abednego. Watu hawa watatu walianguka ndani ya tanuru iwakayo moto wakiwa wamefungwa kwa uthabiti sana. Ndipo Mfalme Nebukadneza akashangaa, akainuka kwa haraka na kuwauliza washauri wake, “Je, hawakuwa watu watatu ambao tuliwafunga na kuwatupa ndani ya moto?” Washauri wakajibu, “Hakika, ee mfalme.” Mfalme akasema, “Tazama! Naona watu wanne wakitembeatembea ndani ya moto, hawajafungwa wala kudhurika, naye mtu yule wa nne anaonekana kama mwana wa miungu.”” Danieli 3:19–25 (Neno). “Basi mfalme akatoa amri, nao wakamleta Danieli, na wakamtupa ndani ya tundu la simba. Mfalme akamwambia Danieli, “Mungu wako unayemtumikia daima na akuokoe!” Jiwe likaletwa na kuwekwa kwenye mdomo wa tundu, naye mfalme akalitia muhuri kwa pete yake mwenyewe pamoja na kwa pete za wakuu wake, ili hali ya Danieli isiweze kubadilishwa. Kisha mfalme akarudi kwenye jumba lake la kifalme, naye usiku kucha hakula chakula wala kutumia viburudisho alivyoletewa. Lakini hakuweza kulala. Asubuhi na mapema, mfalme akaondoka na kuharakisha kwenda kwenye tundu la simba. Wakati alipokaribia lile tundu, akamwita Danieli kwa sauti ya uchungu, “Danieli, mtumishi wa Mungu aliye hai! Je, Mungu wako unayemtumikia daima, ameweza kukuokoa kwa simba?” Danieli akajibu, “Ee mfalme, uishi milele! Mungu wangu alimtuma malaika wake, naye akafunga vinywa vya hawa simba. Hawajanidhuru, kwa sababu nilionekana sina hatia mbele zake. Wala kamwe sijafanya jambo lolote baya mbele yako, ee mfalme.”” Danieli 6:16–22 (Neno). “Ndipo akaendelea kusema, “Danieli, usiogope. Tangu siku ya kwanza ulipotia moyo wako ili kupata ufahamu na kujinyenyekeza mbele ya Mungu wako, maneno yako yalisikiwa, nami nimekuja ili kujibu maneno yako. Lakini mkuu wa ufalme wa Uajemi alinipinga kwa siku ishirini na moja. Ndipo Mikaeli, mmoja wa malaika wakuu, alikuja kunisaidia, kwa sababu nilikuwa nimezuiliwa huko na mfalme wa Uajemi.” Danieli 10:12–13 (Neno). “Shetani akamwingia Yuda, aliyeitwa Iskariote, mmoja wa wale Kumi na Wawili.” Luka 22:3 (Neno). “Siku moja, tulipokuwa tukienda mahali pa kusali, tulikutana na mtumwa mmoja wa kike ambaye alikuwa na pepo wa uaguzi. Naye alikuwa amewapa mabwana zake mapato makubwa ya fedha kwa ubashiri. Huyu msichana alikuwa akimfuata Paulo na sisi akipiga kelele, “Watu hawa ni watumishi wa Mungu Aliye Juu Sana, wao wanawatangazieni

njia ya wokovu." Akaendelea kufanya hivi kwa siku nyingi, lakini Paulo akiwa ameudhika sana, akageuka na kumwambia yule pepo mchafu, "Ninakuamuru katika jina la Yesu Kristo, umtoke!" Yule pepo mchafu akamtoka saa ile ile. Basi mabwana wa yule mtumwa wa kike walipoona kuwa tumaini lao la kuendelea kujipatia fedha limetoweka, wakawakamata Paulo na Sila wakawaburuta mpaka sokoni mbele ya viongozi wa mji. Baada ya kuwafikisha mbele ya mahakimu wakawashtaki wakisema, "Hawa watu wanaleta ghasia katika mji wetu, nao ni Wayahudi. Wanafundisha desturi ambazo sisi raiya wa Kirumi hatuwezi kuzikubali au kuzitimiza." Umati wa watu waliokuwepo wakajiunga katika kuwashambulia Paulo na Sila na wale mahakimu wakaamuru wavuliwe nguo zao na wachapwe viboko." Matendo 16:16–22 (Neno). "Mwe na kiasi na kukesha, maana adui yenu ibilisi huzungukazunguka kama simba angurumaye akitafuta mtu ili apate kummeza ..." 1 Petro 5:8 (Neno). "Basi palikuwa na vita mbinguni: Mikaeli na malaika zake wakapigana na hilo joka, nalo joka pamoja na malaika zake likapigana nao. Lakini joka na malaika zake wakashindwa, na hapakuwa tena na nafasi yao huko mbinguni. Lile joka kuu likatupwa chini, yule nyoka wa zamani aitwaye ibilisi au Shetani, aupotoshaye ulimwengu wote. Akatupwa chini duniani, yeye pamoja na malaika zake. Kisha nikasikia sauti kuu mbinguni, ikisema: "Sasa wokovu na uweza na Ufalme wa Mungu wetu umekuja na mamlaka ya Kristo wake. Kwa kuwa ametupwa chini mshtaki wa ndugu zetu, anayewashtaki mbele za Mungu usiku na mchana. Nao wakamshinda kwa damu ya Mwana-Kondoo na kwa neno la ushuhuda wao. Wala wao hawakuyapenda maisha yao hata kufa. Kwa hiyo, furahini ninyi mbingu na wote wakaao humo! Lakini ole wenu nchi na bahari, kwa maana huyo ibilisi ameshuka kwenu, akiwa amejaa ghadhabu, kwa sababu anajua ya kuwa muda wake ni mfupi!"" Ufunuo 12:7–12 (Neno). "Kisha lile joka likapatwa na hasira kali kwa ajili ya huyo mwanamke na likaondoka ili kupigana vita na watoto waliosalia wa huyo mwanamke, yaani, wale wanaozitii amri za Mungu na kuushika ushuhuda wa Yesu Kristo. Lile joka likasimama kwenye mchanga wa bahari." Ufunuo 12:17 (Neno). "Pia akaruhusiwa kufanya vita na watakatifu na kuwashinda. Akapewa uwezo juu ya watu wa kila kabila, jamaa, lugha na taifa." Ufunuo 13:7 (Neno).

4

"Je, kiti cha utawala wa udhalimu kitajiunga nawe, ule utawala uletao taabu kutokana na sheria zake? Huungana kuwashambulia wenye haki, kuwahukumu kufa wasio na hatia." Zaburi 94:20–21 (Neno). "Ole wao wawekao sheria zisizo za haki, kwa wale watoao amri za kuonea, kuwanyima maskini haki zao na kuzuilia haki za watu wangu walioonewa, kuwafanya wajane mawindo yao na kuwanyang'anya yatima." Isaya 10:1–2 (Neno). "Kisha Farao akatoa agizo hili kwa watu wake wote: "Kila mtoto wa kiume atakayezaliwa kwa Waebrania lazima atupwe katika Mto Naili, bali kila mtoto wa kike aachwe aishi."" Kutoka 1:22 (Neno). "Kisha Hamani akamwambia Mfalme Ahasuero, "Wako watu fulani wameenea na kutawanyika miongoni mwa watu katika majimbo yote ya ufalme wako, ambao desturi zao ni tofauti na zile za watu wengine wote, nao hawatii sheria za mfalme. Haifai mfalme kuwavumilia watu hawa. Kama inampendeza mfalme, itolewe amri kuwaangamiza, nami nitaweka talanta 10,000 za fedha katika hazina ya mfalme kwa ajili ya watu watakaoshughulikia jambo hili."" Esta 3:8–9 (Neno). "Barua zilipelekwa na tarishi katika majimbo yote ya mfalme zikiwa na amri ya kuharibu, kuua na kuangamiza Wayahudi wote, wadogo kwa wakubwa, wanawake na watoto wadogo, siku moja, yaani siku ya kumi na tatu ya mwezi wa kumi na mbili, ndio mwezi wa Adari, na pia kuteka nyara vitu vyao." Esta 3:13 (Neno). "Ndipo mpiga mbiu akatangaza kwa sauti kubwa, "Enyi watu wa kabila zote, mataifa na watu wa kila lugha, hili ndilo mnaloamriwa kulifanya: Mara mtakaposikia sauti ya baragumu, filimbi, marimba, zeze, kinubi, zumari na aina zote za sauti za ala za uimbaji, lazima mwanguke chini na kuabudu sanamu ya dhahabu ambayo Mfalme Nebukadneza

ameisimamisha. Mtu yeyote ambaye hataanguka chini na kuiabudu sanamu hiyo, atatupwa saa iyo hiyo ndani ya tanuru iwakayo moto."" Danieli 3:4–6 (Neno). "Walipofahamu hilo, wakuu na wasimamizi wakajaribu kutafuta sababu za kumshtaki Danieli kuhusu usimamizi wake wa shughuli za serikali, lakini hawakuweza kufanikiwa. Hawakuweza kupata kosa kwake, kwa sababu alikuwa mwaminifu, wala hakupatikana na upotovu au uzembe. Mwishoni watu hawa walisema, "Kamwe hatutapata msingi wa mashtaka dhidi ya huyu Danieli isipokuwa iwe inahusiana na sheria ya Mungu wake." Basi wasimamizi na wakuu wakaingia kwa mfalme kama kikundi wakasema, "Ee Mfalme Dario, uishi milele! Wasimamizi wa ufalme, wasaidizi, wakuu, washauri na watawala wote wamekubaliana kwamba mfalme atoe sheria na kukazia amri kuwa yeyote atakayetoa dua kwa mungu au mwanadamu yeyote katika muda huu wa siku thelathini zijazo, isipokuwa kwako wewe, ee mfalme, atupwe ndani ya tundu la simba." Danieli 6:4–7 (Neno). "Wayahudi wakamjibu, "Sisi tunayo sheria na kutokana na sheria hiyo, hana budi kufa kwa sababu yeye alijiita Mwana wa Mungu."" Yohana 19:7 (Neno). "Lakini ili kuzuia jambo hili lisiendelee kuenea zaidi kwa watu, ni lazima tuwaonye watu hawa ili wasiseme tena na mtu yeyote kwa jina la Yesu." Kisha wakawaita tena ndani na kuwaamuru wasiseme wala kufundisha kamwe kwa hili jina la Yesu." Matendo 4:17–18 (Neno). "Lakini walipowakosa wakamburuta Yasoni na ndugu wengine mbele ya maafisa wa mji, wakipiga kelele: "Watu hawa ni wale walioupindua ulimwengu wamekuja huku, naye Yasoni amewakaribisha nyumbani mwake. Hawa wote wanaasi amri za Kaisari wakisema yuko mfalme mwingine aitwaye Yesu."" Matendo 17:6–7 (Neno). "Kwa maana, jambo ambalo halijawahi kutokea kamwe, jamii ya wacha Mungu sasa inateswa, ikifukuzwa huku na huko katika Asia kwa amri mpya. Kwa maana wapelelezi wasio na haya na wenye kutamani mali za wengine, wakichukua nafasi kutokana na amri hizo, hufanya unyang'anyi waziwazi usiku na mchana, wakiwapora wale wasio na hatia ya kosa lolote." (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya NPNF2 1) Melito wa Sardi, ananukuliwa na Eusebio, *Historia ya Kanisa* 4.26.5, tafsiri ya Arthur Cushman McGiffert, katika *Nicene and Post-Nicene Fathers*, mfululizo wa 2, juz. 1, wah. Philip Schaff na Henry Wace (New York: Christian Literature Publishing, 1890). "Msingi wa hukumu hii ni nini? Kwa nini mmemwadhibu mtu huyu, si kama mzinzi, wala mwasherati, wala muuaji, wala mwizi, wala mnyang'anyi, wala aliyetiwa hatiani kwa kosa lolote, bali ambaye amekiri tu kwamba anaitwa kwa jina la Mkristo?" (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya ANF 1) Justino Mfiadini, *Utetezi wa Pili*, sura ya 2, katika *The Ante-Nicene Fathers*, wah. Alexander Roberts na James Donaldson, juz. 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885). "Inakataza wao watafutwe kama wasio na hatia, nayo inaamuru waadhibiwe kama wenye hatia." (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya ANF 3) Tertuliano, *Utetezi*, sura ya 2, tafsiri ya S. Thelwall, katika *The Ante-Nicene Fathers*, wah. Alexander Roberts na James Donaldson, juz. 3 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885).

5

Marejeo yafuatayo yanaonyesha wakati sheria inapotumiwa kwa kusudi la haki ili kulinda maisha yasiyo na hatia, kuzuia wizi wa mali, na matendo mengine ya uasi wa sheria yanayowadhuru watu wengine au kuleta hali ya kutokuwa imara na kutokuwa salama katika maisha ya raia. Hili linapaswa kulinganishwa na wakati sheria inapotumiwa kama silaha dhidi ya watu ili kuwanenepesha watawala kwa gharama ya raia, kuwakandamiza raia na kuwaibia haki zao walizopewa na Mungu, na kusababisha utumwa kamili wa raia kwa faida ya wachache wanaomwita mungu wa dunia hii bwana wao ("Kwa habari yao, mungu wa dunia hii amepofusha akili za wasioamini ..." 2 Wakorintho 4:4 (Neno)). "Kwa kuwa watawala hawawatishi watu wale wanaotenda mema bali wale wanaotenda mabaya. Je, wataka usimwogope mwenye mamlaka? Basi tenda lile lililo jema naye atakusifu.

Kwa maana mwenye mamlaka ni mtumishi wa Mungu kwa ajili ya mema. Lakini kama ukitenda mabaya, basi ogopa, kwa kuwa hauinui upanga bila sababu. Yeye ni mtumishi wa Mungu, mjumbe wa Mungu wa kutekeleza adhabu juu ya watenda mabaya." Warumi 13:3–4 (Neno). "Kwa ajili ya Bwana, tiini kila mamlaka iliyowekwa na wanadamu: Kwa mfalme kwani ndiye aliye na mamlaka ya juu zaidi, au kwa maafisa aliowaweka, kwa kuwa mfalme amewatuma ili kuwaadhibu wale wanaokosa, na kuwapongeza wale watendao mema." 1 Petro 2:13–14 (Neno). "Awali ya yote, nasihi kwamba dua, sala, maombezi na shukrani zifanyike kwa ajili ya watu wote: kwa ajili ya wafalme na wale wote wenye mamlaka, ili tupate kuishi kwa amani na utulivu, katika uchaji wote wa Mungu na utakatifu." 1 Timotheo 2:1–2 (Neno). "Wateue waamuzi na maafisa kwa kila kabila lenu katika kila mji ambao Bwana Mungu wenu anawapa, nao watawaamua watu kwa usawa. Msipotoshe haki wala msifanye upendeleo. Msikubali rushwa kwa sababu rushwa hupofusha macho ya wenye busara na kugeuza maneno ya wenye haki. Mfuate haki na haki peke yake, ili mweze kuishi na kuimiliki nchi ambayo Bwana Mungu wenu anawapa." Kumbukumbu 16:18–20 (Neno).

Kanisa la Kwanza

"Kwa hiyo, utawala wa kidunia umewekwa na Mungu kwa faida ya mataifa, wala si na ibilisi, ambaye hatulii kamwe, naam, ambaye hapendi kuona hata mataifa yakienenda kwa namna ya utulivu, ili kwamba chini ya hofu ya utawala wa kibinadamu, watu wasilane wao kwa wao kama samaki; bali, kwa njia ya kuweka sheria, wapate kuzuia wingi wa uovu miongoni mwa mataifa." (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya ANF 1) Ireneo wa Lyon, *Dhidi ya Uzushi* 5.24.2, tafsiri ya Alexander Roberts na William Rambaut, katika *The Ante-Nicene Fathers*, wah. Alexander Roberts na James Donaldson, juz. 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885). "Kwa maana ushujaa, ambao vitani huilinda nchi ya mtu dhidi ya washenzi, au nyumbani huwatetea wanyonge, au wenzake dhidi ya wanyang'anyi, umejaa haki ..." (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya NPNF2 10) Ambrosi wa Milano, *Juu ya Wajibu wa Wakleri* 1.27.129, tafsiri ya H. de Romestin, katika *Nicene and Post-Nicene Fathers*, mfululizo wa 2, juz. 10, wah. Philip Schaff na Henry Wace (New York: Christian Literature Publishing, 1896).

6

"Jihadharini na manabii wa uongo, wanaowajia wakiwa wamevaa mavazi ya kondoo, lakini ndani ni mbwa mwitu wakali." Mathayo 7:15 (Neno). "Watatokea manabii wengi wa uongo, nao watawadanganya watu wengi." Mathayo 24:11 (Neno). "Kwa maana watatokea makristo wa uongo na manabii wa uongo, nao watafanya ishara kubwa na maajabu mengi ili kuwapotosha, ikiwezekana, hata wale wateule hasa." Mathayo 24:24 (Neno). "Nashangaa kwamba mnamwacha upesi hivyo yeye aliyewaita kwa neema ya Kristo na kuifuata Injili nyingine, ambayo kwa kweli si Injili kamwe, ila kwa dhahiri kuna watu wanaowachanganya na wanaotaka kuipotosha Injili ya Kristo. Lakini hata ikiwa sisi au malaika atokaye mbinguni akihubiri Injili nyingine tofauti na ile tuliyowahubiria sisi, basi mtu huyo alaaniwe milele!" Wagalatia 1:6–8 (Neno). "Kwa sababu kama mtu akija na kuwahubiria Yesu mwingine ambaye si yule tuliyemhubiri, au kama mkipokea roho mwingine ambaye si yule mliyempokea, au Injili tofauti na ile mliyoikubali, ninyi mnaitii kwa urahisi." 2 Wakorintho 11:4 (Neno). "Watu kama hao ni mitume wa uongo, ni wafanyakazi wadanganyifu, wanaojigeuza waonekane kama mitume wa Kristo. Wala hii si ajabu, kwa kuwa hata Shetani mwenyewe hujigeuza aonekane kama malaika wa nuru. Kwa hiyo basi si ajabu, kama watumishi wa Shetani nao hujigeuza ili waonekane kama watumishi wa haki. Mwisho wao utakuwa sawa na matendo yao yanavyostahili." 2 Wakorintho 11:13–15 (Neno). "Najua kwamba baada yangu kuondoka, mbwa mwitu wakali

watakuja katikati yenu ambao hawatalihurumia kundi. Hata kutoka miongoni mwenu watainuka watu na kuupotosha ukweli ili wawavute wanafunzi wawafuate." Matendo 20:29–30 (Neno). "Lakini pia waliinuka manabii wa uongo miongoni mwa watu, kama vile watakavyokuwako walimu wa uongo miongoni mwenu. Wataingiza mafundisho yasiyopatana na kweli kwa siri, hata kumkana Bwana wa pekee aliyewanunua, na hivyo kujiletea wenyewe maangamizi ya haraka." 2 Petro 2:1 (Neno). "Wapendwa, msiamini kila roho, bali zijaribuni hizo roho mwone kama zimetoka kwa Mungu, kwa sababu manabii wengi wa uongo wametokea ulimwenguni." 1 Yohana 4:1 (Neno). "Maana wakati utakuja watu watakapokataa kuyakubali mafundisho yenye uzima. Badala yake, ili kutimiza tamaa zao wenyewe, watajikusanyia idadi kubwa ya walimu wapate kuwaambia yale ambayo masikio yao yanayowasha yanatamani kuyasikia. Watakataa kusikiliza kweli na kuzigeukia hadithi za uongo." 2 Timotheo 4:3–4 (Neno). "Nayajua matendo yako, bidii yako na saburi yako. Najua kuwa huwezi kuvumiliana na watu waovu na ya kwamba umewajaribu wale wanaojifanya kuwa mitume na kumbe sio, nawe umewatambua kuwa ni waongo ..." Ufunuo 2:2 (Neno).

Kanisa la Kwanza

"Lakini si kila anayenena katika Roho ni nabii; bali ni yule tu anayeshika njia za Bwana. Kwa hiyo kwa njia zao nabii wa uongo na nabii watajulikana." (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya ANF 7) *Didake*, sura ya 11, katika *The Ante-Nicene Fathers*, wah. Alexander Roberts na James Donaldson, juz. 7 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1886).

7

"Roho asema waziwazi kwamba katika siku za mwisho baadhi ya watu wataiacha imani na kufuata roho zidanganyazo na mafundisho ya mashetani. Mafundisho kama hayo huja kupitia kwa waongo ambao ni wanafiki, hali dhamiri zao zikiungua kwa kuchomwa moto ..." 1 Timotheo 4:1–2 (Neno). "Mtu anayesababisha mafarakano, mwonye mara ya kwanza, kisha mwonye mara ya pili. Baada ya hapo, usihusike naye tena. Kwa kuwa unajua kwamba mtu kama huyo amepotoka na tena ni mwenye dhambi. Yeye amejihukumu mwenyewe." Tito 3:10–11 (Neno). "Ndugu zangu, nawasihi mjihadhari na kujiepusha na wale watu waletao matengano na kuweka vikwazo mbele yenu dhidi ya mafundisho mliyojifunza. Kwa maana watu kama hao hawamtumikii Bwana Kristo, bali wanatumikia tamaa zao wenyewe. Kwa kutumia maneno laini na ya kubembeleza, hupotosha mioyo ya watu wajinga." Warumi 16:17–18 (Neno). "Wapendwa, ingawa nilikuwa ninatamani sana kuwaandikia kuhusu wokovu ambao tunaushiriki sisi sote, niliona imenipasa kuwaandikia na kuwasihi kwamba mwitetee imani iliyokabidhiwa watakatifu kwa nafasi moja itoshayo." Yuda 3 (Neno). "Kwa hiyo nawaambia, kila dhambi na kufuru watu watasamehewa, lakini mtu atakayemkufuru Roho Mtakatifu hatasamehewa." Mathayo 12:31 (Neno). "Huyo mnyama akapewa kusema maneno ya kiburi na kukufuru na kutumia mamlaka yake kwa muda wa miezi arobaini na miwili. Akafungua kinywa chake ili kumkufuru Mungu, akilitukana Jina lake na mahali aishipo na wale wakaao mbinguni." Ufunuo 13:5–6 (Neno). "Kwa hiyo mimi, lakini si mimi, bali upendo wa Yesu Kristo, nawasihi mtumie chakula cha Kikristo peke yake, na mjiepushe na mimea ya aina nyingine; namaanisha uzushi. Kwa maana wale [waliojitoa kwa hili] wanamchanganya Yesu Kristo na sumu yao wenyewe, wakinena mambo yasiyostahili kuaminiwa, kama wale wanaotoa dawa ya kufisha katika divai tamu, ambayo yule asiyejua huinywa kwa pupa, na furaha ya kufisha ikimwongoza kwenye kifo chake mwenyewe." (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya ANF

1) Ignatio wa Antiokia, *Waraka kwa Watralia*, sura ya 6, katika *The Ante-Nicene Fathers*, wah. Alexander Roberts na James Donaldson, juz. 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885).

Kanisa la Kwanza

"Kwa kweli, kosa kamwe halionyeshwi katika ubaya wake ulio wazi, isije, likiwa limefichuliwa hivyo, likagunduliwa mara moja." (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya ANF 1) Ireneo wa Lyon, *Dhidi ya Uzushi* 1, utangulizi, kifungu cha 2, tafsiri ya Alexander Roberts na William Rambaut, katika *The Ante-Nicene Fathers*, wah. Alexander Roberts na James Donaldson, juz. 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885).

8

"Heri wanaoteswa kwa sababu ya haki, maana Ufalme wa Mbinguni ni wao. "Heri ninyi watu watakapowashutumu, na kuwatesa na kunena dhidi yenu mabaya ya aina zote kwa uongo kwa ajili yangu. Furahini na kushangilia kwa maana thawabu yenu ni kubwa mbinguni, kwa kuwa hivyo ndivyo walivyowatesa manabii waliokuwa kabla yenu." Mathayo 5:10–12 (Neno). "Watu wote watawachukia kwa ajili ya Jina langu. Lakini yule atakayevumilia hadi mwisho ataokolewa." Mathayo 10:22 (Neno). "Kumbukeni lile neno nililowaambia, 'Hakuna mtumishi aliye mkuu kuliko bwana wake.' Kama wamenitesa mimi, nanyi pia watawatesa. Kama wamelishika neno langu, watalishika na neno lenu pia." Yohana 15:20 (Neno). "Watawatenga na masinagogi. Naam, saa yaja ambayo mtu yeyote atakayewaua atadhani kwa kufanya hivyo anamtumikia Mungu." Yohana 16:2 (Neno). "Walipokuwa wakimpiga mawe, Stefano aliomba, "Bwana Yesu, pokea roho yangu." Kisha akapiga magoti, akalia kwa sauti kubwa akasema, "Bwana usiwahesabie dhambi hii." Baada ya kusema hayo, akalala." Matendo 7:59–60 (Neno). "Wakati huo huo Mfalme Herode Agripa aliwakamata baadhi ya watu wa kanisa. Akaamuru Yakobo, ndugu yake Yohana, auawe kwa upanga." Matendo 12:1–2 (Neno). "Wengine walidhihakiwa na kupigwa, hata walifungwa minyororo na kutiwa gerezani. Walipigwa kwa mawe; walipasuliwa vipande viwili kwa msumeno; waliuawa kwa upanga. Walizungukazunguka wakiwa wamevaa ngozi za kondoo na mbuzi, wakiwa maskini, wakiteswa na kutendwa mabaya ..." Waebrania 11:36–37 (Neno). "Naam, yeyote anayetaka kuishi maisha ya utauwa ndani ya Kristo Yesu atateswa." 2 Timotheo 3:12 (Neno). "Usiogope mateso yatakayokupata. Nakuambia ibilisi atawatia baadhi yenu gerezani ili kuwajaribu, nanyi mtapata dhiki kwa muda wa siku kumi. Uwe mwaminifu hata kufa, nami nitakupa taji ya uzima." Ufunuo 2:10 (Neno). "Mwana-kondoo alipoivunja ile lakiri ya tano, nikaona chini ya madhabahu, roho za wale waliochinjwa kwa ajili ya neno la Mungu na kwa ajili ya ushuhuda walioutunza ..." Ufunuo 6:9 (Neno). "Nao wakamshinda kwa damu ya Mwana-Kondoo na kwa neno la ushuhuda wao. Wala wao hawakuyapenda maisha yao hata kufa." Ufunuo 12:11 (Neno). "... Wakristo wapelekwe kwa simba!" (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya ANF 3) Tertuliano, *Utetezi*, sura ya 40, tafsiri ya S. Thelwall, katika *The Ante-Nicene Fathers*, wah. Alexander Roberts na James Donaldson, juz. 3 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885). "Kadiri mnavyotufyeka mara nyingi zaidi, ndivyo tunavyozidi kuongezeka kwa idadi; damu ya Wakristo ni mbegu." (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya ANF 3) Tertuliano, *Utetezi*, sura ya 50, tafsiri ya S. Thelwall, katika *The Ante-Nicene Fathers*, wah. Alexander Roberts na James Donaldson, juz. 3 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885).

9

“Basi nyoka alikuwa mwerevu kuliko wanyama wote wa porini ambao Bwana Mungu aliwafanya. Nyoka akamwambia mwanamke, “Ati kweli Mungu alisema, ‘Kamwe msile matunda ya mti wowote wa bustanini’?”” Mwanzo 3:1 (Neno). “Lakini nina hofu kuwa, kama vile Eva alivyodanganywa kwa ujanja wa yule nyoka, mawazo yenu yasije yakapotoshwa, mkauacha unyofu na usafi wa upendo wenu kwa Kristo.” 2 Wakorintho 11:3 (Neno). “Wala hii si ajabu, kwa kuwa hata Shetani mwenyewe hujigeuza aonekane kama malaika wa nuru.” 2 Wakorintho 11:14 (Neno). “Kwa hiyo siku iliyofuata watu wakaamka asubuhi na mapema na kutoa sadaka za kuteketeza na sadaka za amani. Baadaye watu wakaketi kula na kunywa, nao wakasimama, wakajizamisha katika sherehe.” Kutoka 32:6 (Neno). “Msiwe waabudu sanamu, kama baadhi yao walivyokuwa, kama ilivyoandikwa, “Watu waliketi chini kula na kunywa, kisha wakainuka kucheza na kufanya sherehe za kipagani.”” 1 Wakorintho 10:7 (Neno). “Israeli alipokuwa akikaa Shitimu, wanaume wa Israeli walianza kuzini na wanawake wa Kimoabu, ambao waliwaalika kushiriki katika kutoa kafara kwa miungu yao. Watu wakala na kusujudu mbele ya miungu hii.” Hesabu 25:1–2 (Neno). “Hata hivyo, nina mambo machache dhidi yako: Unao watu wafuatao mafundisho ya Balaamu, yule aliyemfundisha Balaki kuwashawishi Waisraeli watende dhambi kwa kula vitu vilivyotolewa kafara kwa sanamu na kufanya uasherati.” Ufunuo 2:14 (Neno). “Katika siku ya kuadhimisha sikukuu ya kuzaliwa kwa Herode, binti wa Herodia alicheza mbele ya watu waliohudhuria, akamfurahisha sana Herode, kiasi kwamba aliahidi kwa kiapo kumpa huyo binti chochote angeomba. Huyo binti, akiwa amechochewa na mama yake, akasema, “Nipe kichwa cha Yohana Mbatizaji kwenye sinia.” Mfalme akasikitika, lakini kwa sababu ya viapo alivyoapa mbele ya wageni, akaamuru kwamba apatiwe ombi lake. Hivyo akaagiza Yohana Mbatizaji akatwe kichwa mle gerezani.” Mathayo 14:6–10 (Neno). “... yalianzishwa kabisa kwa ajili ya ibilisi ...” (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya ANF 3) Tertuliano, *Maonyesho, au De Spectaculis*, sura ya 24, tafsiri ya S. Thelwall, katika *The Ante-Nicene Fathers*, wah. Alexander Roberts na James Donaldson, juz. 3 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885). “Mwanzoni jumba la michezo ya kuigiza lilikuwa hasa hekalu la Venus ...” “Pepo hawa wawili waovu wameapiana muungano wao kwa wao, kama walinzi wa ulevi na uasherati.” (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya ANF 3) Tertuliano, *De Spectaculis*, sura ya 10, tafsiri ya S. Thelwall, katika *The Ante-Nicene Fathers*, wah. Alexander Roberts na James Donaldson, juz. 3 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885). “... makao maalum ya ukosefu wa adabu wenyewe ...” ambako “hakuna kinachoheshimiwa isipokuwa kile ambacho mahali pengine ni cha aibu.” (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya ANF 3) Tertuliano, *De Spectaculis*, sura ya 17, tafsiri ya S. Thelwall, katika *The Ante-Nicene Fathers*, wah. Alexander Roberts na James Donaldson, juz. 3 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885). “Michezo ya kuigiza pia ilinivuta mbali, ikiwa imejaa maonyesho ya taabu zangu na kuni za moto wangu. Kwa nini mtu hupenda kuhuzunishwa anapotazama maonyesho ya huzuni na ya msiba, ambayo yeye mwenyewe kamwe asingependa kuyapata?” (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya NPNF1 1) Augustino, *Maungamo* 3.2.2, tafsiri ya J. G. Pilkington, katika *Nicene and Post-Nicene Fathers*, mfululizo wa 1, juz. 1, mh. Philip Schaff (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1886). “... baadhi ya watu wametuacha, na kutuasi kwa ajili ya tamasha la mbio za farasi ...” “... je, kama mfungwa wa ibilisi uliburutwa hadi kwenye tamasha lile?” “... ibilisi analitesa kundi hili ...” (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya Mark Vermes) Yohane Krisostomo, *Dhidi ya Viwanja vya Mashindano na Majumba ya Michezo ya Kuigiza* (*Contra ludos et theatra*), tafsiri ya Mark Vermes (2012), iliyotolewa katika kikoa cha umma, The Tertullian Project, tertullian.org. Katika Mtaguso wa Elvira “iliamuliwa kwamba waigizaji wangeweza kubatizwa, lakini kwa sharti tu kwamba waache mtindo huo wa maisha,” na katika Mtaguso wa Arles (314) “theatrici na agitatores (waigizaji na waendesha

magari ya farasi katika michezo) walitangazwa kutengwa na ushirika." (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya The Catholic Encyclopedia) Herbert Thurston, "Theatre," katika *The Catholic Encyclopedia*, juz. 14 (New York: Robert Appleton Company, 1912). "Nguvu ya filamu iko katika hili, kwamba inanena kwa njia ya picha hai na halisi." "Ni nafasi za dhambi; zinawashawishi vijana kwenye njia za uovu kwa kuzitukuza tamaa." "... filamu isiwe tena shule ya uharibifu." (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza) Papa Pio XI, *Vigilanti Cura*, waraka wa kichungaji kuhusu filamu, 29 Juni 1936 (Vatican City: Libreria Editrice Vaticana), vatican.va.

10

Macho ya Petro kwa Kristo, Kisha kwa Dhoruba

"Petro akamjibu, "Bwana, ikiwa ni wewe, niambie nije kwako nikitembea juu ya maji." Yesu akamwambia, "Njoo." Basi Petro akatoka kwenye chombo, akatembea juu ya maji kumwelekea Yesu. Lakini alipoona upepo mkali aliingiwa na hofu, naye akaanza kuzama, huku akipiga kelele, "Bwana, niokoe!" Mara Yesu akaunyoosha mkono wake na kumshika, akamwambia, "Wewe mwenye imani haba, kwa nini uliona shaka?"" Mathayo 14:28–31 (Neno). "Kwa sababu hii, kwa kuwa tumezungukwa na wingu kubwa namna hii la mashahidi, basi na tuweke kando kila kitu kinachotuzuia na ile dhambi inayotuzinga kwa urahisi, nasi tupige mbio kwa saburi katika yale mashindano yaliyowekwa kwa ajili yetu. Basi na tumtazame sana Yesu mwanzilishi na mkamilishaji wa imani yetu, yeye ambaye kwa ajili ya furaha iliyowekwa mbele yake alistahimili msalaba, bila kujali aibu ya huo msalaba, naye ameketi mkono wa kuume wa kiti cha enzi cha Mungu." Waebrania 12:1–2 (Neno).

Paulo kuhusu Mambo ya Kidunia na Msalaba

"Kwa maana, kama nilivyokwisha kuwaambia mara nyingi kabla, nami sasa nasema tena hata kwa machozi, watu wengi wanaishi kama adui wa msalaba wa Kristo. Mwisho wa watu hao ni maangamizi, Mungu wao ni tumbo, na utukufu wao ni aibu, na mawazo yao yamo katika mambo ya dunia." Wafilipi 3:18–19 (Neno). "Ndugu zangu, sijihesabu kuwa nimekwisha kushika. Lakini ninafanya jambo moja: Ninasahau mambo yale yaliyopita, nakaza mwendo kufikia yale yaliyo mbele. Nakaza mwendo nifikie ile alama ya ushindi iliyowekwa ili nipate tuzo ya mwito mkuu wa Mungu ambao nimeitiwa huko juu mbinguni katika Kristo Yesu." Wafilipi 3:13–14 (Neno). "Mungu apishie mbali nisije nikajivunia kitu chochote isipokuwa msalaba wa Bwana wetu Yesu Kristo, ambaye kwa yeye ulimwengu umesulubiwa kwangu, nami nimesulubiwa kwa ulimwengu." Wagalatia 6:14 (Neno). "Kwa kuwa niliamua kutokujua kitu chochote wakati nikiwa nanyi isipokuwa Yesu Kristo aliyesulubiwa." 1 Wakorintho 2:2 (Neno). "Basi, kwa kuwa mmefufuliwa pamoja na Kristo, yatafuteni yaliyo juu, Kristo alikoketi mkono wa kuume wa Mungu. Yafikirini mambo yaliyo juu, wala si ya duniani." Wakolosai 3:1–2 (Neno). "Msifuatishe tena mfano wa ulimwengu huu, bali mgeuzwe kwa kufanywa upya nia zenu. Ndipo mtaweza kuonja na kuhakikisha ni nini mapenzi ya Mungu yaliyo mema, yanayopendeza machoni pake na ukamilifu." Warumi 12:2 (Neno). "... kwa sababu hatuangalii yale yanayoweza kuonekana bali yale yasiyoweza kuonekana. Kwa maana yale yanayoweza kuonekana ni ya kitambo tu, bali yale yasiyoweza kuonekana ni ya milele." 2 Wakorintho 4:18 (Neno). "... kwa sababu Dema, kwa kuupenda ulimwengu, ameniacha ..." 2 Timotheo 4:10 (Neno). "Hakuna askari yeyote ambaye akiwa vitani hujishughulisha na mambo ya kawaida ya maisha haya kwa sababu nia yake ni kumpendeza yule

aliyemwandika awe askari." 2 Timotheo 2:4 (Neno). "... ili Shetani asitushinde. Kwa maana hatuachi kuzijua hila zake." 2 Wakorintho 2:11 (Neno).

Yohana na Yakobo kuhusu Kuupenda Ulimwengu

"Msiupende ulimwengu wala mambo yaliyo ulimwenguni. Kama mtu yeyote akiupenda ulimwengu, upendo wa Baba haumo ndani yake. Kwa maana kila kitu kilichomo ulimwenguni, yaani tamaa ya mwili, tamaa ya macho na kiburi cha uzima, havitokani na Baba bali hutokana na ulimwengu. Nao ulimwengu unapita, pamoja na tamaa zake, bali yeye afanyaye mapenzi ya Mungu adumu milele." 1 Yohana 2:15–17 (Neno). "Ninyi wanaume na wanawake wazinzi, hamjui ya kwamba urafiki na dunia ni uadui na Mungu? Kwa hiyo mtu yeyote anayetaka kuwa rafiki wa dunia hufanyika adui wa Mungu." Yakobo 4:4 (Neno).

Maonyo ya Kristo

"... Rudi nyuma yangu, Shetani! Wewe ni kikwazo kwangu. Moyo wako hauwazi yaliyo ya Mungu, bali ya wanadamu." Mathayo 16:23 (Neno). "Msijiwekee hazina duniani, mahali ambapo nondo na kutu huharibu, nao wevi huvunja na kuiba. Lakini jiwekeeni hazina mbinguni, mahali ambapo nondo na kutu haviharibu, wala wevi hawavunji na kuiba. Kwa sababu mahali hazina yako ilipo, hapo ndipo pia moyo wako utakapokuwa." Mathayo 6:19–21 (Neno). "Hakuna mtu awezaye kuwatumikia mabwana wawili. Kwa kuwa atamchukia huyu na kumpenda yule mwingine, au atashikamana sana na huyu na kumdharau yule mwingine. Hamwezi kumtumikia Mungu pamoja na Mali." Mathayo 6:24 (Neno). "Lakini utafuteni kwanza Ufalme wa Mungu na haki yake, na haya yote atawapa pia." Mathayo 6:33 (Neno). "Ile mbegu iliyopandwa katika miiba ni yule mtu alisikiaye neno, lakini masumbufu ya maisha haya na udanganyifu wa mali hulisonga lile neno na kulifanya lisizae matunda." Mathayo 13:22 (Neno). "Zile mbegu zilizoanguka kwenye miiba ni mfano wa wale wanaosikia, lakini wanapoendelea husongwa na masumbufu ya maisha haya, utajiri na anasa, nao hawakui." Luka 8:14 (Neno). "Jihadharini mioyo yenu isije ikalemewa na anasa, ulevi na fadhaa za maisha haya, nayo siku ile ikawakuta ninyi bila kutazamia kama vile mtego unasavyo." Luka 21:34 (Neno). "... Martha, Martha, mbona unasumbuka na kuhangaika na mengi? Lakini kunahitajika kitu kimoja tu. Maria amechagua kile kilicho bora, wala hakuna mtu atakayemwondolea." Luka 10:41–42 (Neno). "Kwa maana siku zile kabla ya gharika, watu walikuwa wakila na kunywa, wakioa na kuolewa, mpaka siku ile Noa alipoingia katika safina. Nao hawakujua lolote mpaka gharika ilipokuja ikawakumba wote. Hivyo ndivyo itakavyokuwa atakapokuja Mwana wa Adamu." Mathayo 24:38–39 (Neno). "... Mtu yeyote atiaye mkono wake kulima, kisha akatazama nyuma, hafai kwa Ufalme wa Mungu." Luka 9:62 (Neno). "Lakini wote, kila mmoja, wakaanza kutoa udhuru: Wa kwanza akasema, 'Nimenunua shamba, lazima niende kuliona. Tafadhali niwie radhi.' "Mwingine akasema, 'Ndipo tu nimenunua jozi tano za ng'ombe wa kulimia, nami ninakwenda kuwajaribu, tafadhali niwie radhi.' Naye mwingine akasema, 'Nimeoa mke, kwa hiyo siwezi kuja.'" Luka 14:18–20 (Neno). "Mkumbukeni mke wa Loti!" Luka 17:32 (Neno). "Lakini mke wa Loti akatazama nyuma, hivyo akawa nguzo ya chumvi." Mwanzo 19:26 (Neno). "... Je, ninyi hamkuweza kukesha pamoja nami hata kwa saa moja? Kesheni na mwombe, msije mkaingia majaribuni. Roho iko radhi, lakini mwili ni mdhaifu." Mathayo 26:40–41 (Neno). "Kwa hiyo basi, tusilale kama watu wengine walalavyo, bali tukeshe na kuwa na kiasi." 1 Wathesalonike 5:6 (Neno).

Waliovurugwa Wakati Adui Alipopiga

"Lakini wakati kila mtu alipokuwa amelala, adui yake akaja na kupanda magugu katikati ya ngano, akaenda zake." Mathayo 13:25 (Neno). "Katika mwanzo wa mwaka mpya, wakati wafalme watokapo kwenda vitani, Daudi akamtuma Yoabu pamoja na watu wa mfalme na jeshi lote la Israeli. Wakawaangamiza Waamoni na kuuzunguka kwa jeshi mji wa Raba. Lakini Daudi akabaki Yerusalemu. Ikawa siku moja wakati wa jioni Daudi aliinuka kitandani mwake na kutembeatembea juu ya paa la jumba lake la kifalme. Kutokea kule kwenye paa, akamwona mwanamke akioga. Mwanamke huyo alikuwa mzuri sana wa sura ..." 2 Samweli 11:1–2 (Neno). "Delila akamfanya alale usingizi magotini pake, akamwita mtu akamnyoa vile vishungi saba vya nywele za kichwa chake. Akaanza kumsumbua ili aamke nazo nguvu zake zikamtoka." Waamuzi 16:19 (Neno). "Mfalme Belshaza alifanya karamu kubwa kwa ajili ya maelfu ya wakuu wake na akanywa mvinyo pamoja nao. Wakati Belshaza alipokuwa akinywa mvinyo wake, aliamuru viletwe vile vikombe vya dhahabu na fedha ambavyo Nebukadneza baba yake alikuwa amevichukua kutoka hekaluni huko Yerusalemu, ili mfalme na wakuu wake, wake zake na masuria wake waweze kuvinywea. Kwa hiyo wakavileta vile vikombe vya dhahabu ambavyo vilikuwa vimechukuliwa kutoka Hekalu la Mungu huko Yerusalemu, naye mfalme na wakuu wake, wake zake na masuria wake wakavinywea. Walipokuwa wakinywa mvinyo, wakaisifu miungu ya dhahabu na fedha, ya shaba, chuma, miti na mawe. Ghafula vidole vya mkono wa mwanadamu vilitokea na kuandika juu ya ukuta, karibu na kinara cha taa ndani ya jumba la mfalme. Mfalme akatazama kitanga kilivyokuwa kikiandika." Danieli 5:1–5 (Neno). "Usiku ule ule, Belshaza mfalme wa Wakaldayo akauawa ..." Danieli 5:30 (Neno). "Je, ni wakati wenu ninyi wa kuishi katika nyumba zenu zilizojengwa vizuri, wakati hii nyumba ikibaki, gofu?" Sasa hili ndilo asemalo Bwana Mwenye Nguvu Zote: "Zitafakarini vyema njia zenu. Mmepanda vingi, lakini mmevuna haba. Mnakula lakini hamshibi, mnakunywa, lakini hamtosheki. Mnavaa nguo, lakini hamsikii joto. Mnapata mishahara, lakini inatoweka kama imewekwa kwenye mfuko uliotobokatoboka." Hagai 1:4–6 (Neno). "Umati wa watu wenye zogo waliokuwa miongoni mwao walitamani sana chakula kingine, Waisraeli wakaanza kulia tena na kusema, "Laiti tungekuwa na nyama tule! Tunakumbuka wale samaki tuliokula huko Misri bila gharama, pia yale matango, matikitimaji, mboga, vitunguu, na vitunguu saumu. Lakini sasa tumepoteza hamu ya chakula; hatuoni kitu kingine chochote isipokuwa hii mana!"" Hesabu 11:4–6 (Neno). "Lakini kwa sababu ya ndugu wa uongo ambao walijiingiza kwa siri katikati yetu ili kupeleleza uhuru wetu tulio nao katika Kristo Yesu, wapate kututia utumwani ..." Wagalatia 2:4 (Neno). "Kwa kuwa kuna watu waliojipenyeza kwa siri katikati yenu, watu walioandikiwa tangu zamani hukumu hii, waovu, wapotoshao neema ya Mungu wetu kuwa ufisadi wakimkana yeye aliye Bwana wetu wa pekee, Bwana Yesu Kristo." Yuda 4 (Neno).

Kuyakaza Macho

"Geuza macho yangu kutoka kwenye mambo yasiyofaa, uyahifadhi maisha yangu sawasawa na neno lako." Zaburi 119:37 (Neno). "Macho yako na yatazame mbele, kaza macho yako moja kwa moja mbele yako." Mithali 4:25 (Neno).

Kanisa la Kwanza

"Siku hizi siendi kwenye uwanja wa mashindano kumwona mbwa akimfukuza sungura; lakini kama kwa bahati nikipita mahali pa windo kama hilo mashambani, huenda likanivuruga hata kutoka katika wazo fulani zito ...

Inakuwaje, ninapoketi nyumbani, mjusi akiwakamata nzi, au buibui akiwanasa wanapokimbilia kwenye nyavu zake, mara nyingi hunivuta? ... basi sala zetu mara nyingi hukatizwa na kuvurugwa kwa jambo hilo ..." (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya NPNF1 1) Augustino, *Maungamo* 10.35.57, tafsiri ya J. G. Pilkington, katika *Nicene and Post-Nicene Fathers*, mfululizo wa 1, juz. 1, mh. Philip Schaff (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1886).

11

"Usiwe na miungu mingine ila mimi. Usijitengenezee sanamu katika umbo la kitu chochote kilicho juu mbinguni, au duniani chini, au ndani ya maji. Usivisujudie wala kuviabudu; kwa kuwa Mimi, Bwana Mungu wako, ni Mungu mwenye wivu, ninayewaadhibu watoto kwa ajili ya dhambi za baba zao hadi kizazi cha tatu na cha nne cha wanichukiao ..." Kutoka 20:3–5 (Neno). "Shadraki, Meshaki na Abednego wakamjibu mfalme, "Ee Nebukadneza, hatuhitaji kujitetea mbele zako kuhusu jambo hili. Ikiwa tutatupwa ndani ya tanuru iwakayo moto, Mungu tunayemtumikia anaweza kutuokoa na moto, naye atatuokoa kutoka mkononi mwako, ee mfalme. Lakini hata ikiwa hatatuokoa, ee mfalme, tunataka ufahamu kwamba, hatutaitumikia miungu yako wala kuiabudu sanamu ya dhahabu uliyoisimamisha."" Danieli 3:16–18 (Neno). "Katika siku iliyochaguliwa Herode Agripa akavaa mavazi yake ya kifalme, akaketi kwenye kiti chake cha enzi na kuwahutubia watu. Watu waliokuwa wamekusanyika wakapiga kelele, wakisema, "Hii si sauti ya mwanadamu, bali ni ya Mungu." Ghafula, kwa kuwa Herode hakumpa Mungu utukufu, malaika wa Bwana akampiga, naye akaliwa na chango, akafa." Matendo 12:21–23 (Neno). "Watu wakaliabudu lile joka kwa sababu lilikuwa limempa huyo mnyama mamlaka yake, pia wakamwabudu huyo mnyama na kuuliza, "Ni nani aliye kama huyu mnyama? Ni nani awezaye kupigana vita naye?"" Ufunuo 13:4 (Neno). "Akapewa uwezo wa kuipa pumzi ile sanamu ya yule mnyama wa kwanza, ili iweze kusema na kuwasababisha wale wote waliokataa kuiabudu hiyo sanamu kuuawa." Ufunuo 13:15 (Neno). "Kwa hiyo wapenzi wangu, zikimbieni ibada za sanamu." 1 Wakorintho 10:14 (Neno). "Watoto wapendwa, jilindeni nafsi zenu kutokana na sanamu. Amen." 1 Yohana 5:21 (Neno). "Wakamjibu, "Ni vya Kaisari." Basi Yesu akawaambia, "Mpeni Kaisari kilicho cha Kaisari, naye Mungu mpeni kilicho cha Mungu."" Mathayo 22:21 (Neno). "Kuna ubaya gani kusema, Bwana Kaisari, na kutoa dhabihu ..." (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya ANF 1) *Kifodini cha Polikarpo*, sura ya 8, katika *The Ante-Nicene Fathers*, wah. Alexander Roberts na James Donaldson, juz. 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885). "Apa kwa bahati ya Kaisari; tubu, na useme, Waondolewe Wakanamungu." ... "Miaka themanini na sita nimemtumikia, wala hajawahi kunitendea ubaya wowote ..." (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya ANF 1) *Kifodini cha Polikarpo*, sura ya 9, katika *The Ante-Nicene Fathers*, wah. Alexander Roberts na James Donaldson, juz. 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885).

Kumbukumbu ya Gavana wa Kirumi (Chanzo cha Kale Kisicho cha Kikristo)

"Wale waliokana kwamba wao ni au walikuwa Wakristo, walipoiomba miungu kwa maneno niliyowaamuru, wakatoa sala kwa ubani na divai kwa sanamu yako, ambayo nilikuwa nimeamuru iletwe kwa kusudi hili pamoja na sanamu za miungu, na zaidi ya hayo wakamlaani Kristo — mambo ambayo hakuna hata moja, inasemekana, wale walio Wakristo kweli wanaweza kulazimishwa kuyafanya ..." (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya James J. O'Donnell) Plinio Mdogo, *Barua* 10.96, kwa Mfalme Trajano (karibu mwaka 112 B.K.), tafsiri ya Kiingereza kama

ilivyochapishwa na James J. O'Donnell, Georgetown University, faculty.georgetown.edu/jod/texts/pliny.html (mtafsiri hajatajwa katika ukurasa huo).

12

"Yeyote amwagaye damu ya mwanadamu, damu yake itamwagwa na mwanadamu, kwa kuwa katika mfano wa Mungu, Mungu alimuumba mwanadamu." Mwanzo 9:6 (Neno). "Usiue." Kutoka 20:13 (Neno). "Kuna vitu sita anavyovichukia Bwana, naam, viko saba vilivyo chukizo kwake: macho ya kiburi, ulimi udanganyao, mikono imwagayo damu isiyo na hatia ..." Mithali 6:16–17 (Neno). "Wakawatoa wana wao na binti zao dhabihu kwa mashetani. Walimwaga damu isiyo na hatia, damu za wana wao na binti zao, ambao waliwatoa dhabihu kwa sanamu za Kanaani, nayo nchi ikanajisika kwa damu zao." Zaburi 106:37–38 (Neno). "Kwa kuwa wameniacha na kupafanya mahali hapa kuwa pa miungu ya kigeni. Wameiteketezea sadaka miungu ambayo wao wala baba zao wala wafalme wa Yuda kamwe hawakuijua, nao wamelijaza eneo hili kwa damu isiyo na hatia. Wamejenga mahali pa juu pa kuabudia miungu pa Baali ili kuteketeza wana wao katika moto kama sadaka kwa Baali, kitu ambacho sikukiamuru wala kukitaja, wala hakikuingia akilini mwangu ..." Yeremia 19:4–5 (Neno). "Kwa maana wewe ndiwe uliyeumba utu wangu wa ndani; uliniunga pamoja tumboni mwa mama yangu. Ninakusifu kwa sababu nimeumbwa kwa namna ya ajabu na ya kutisha; kazi zako ni za ajabu, ninajua hayo kikamilifu. Umbile langu halikufichika kwako, nilipoumbwa mahali pa siri. Nilipoungwa pamoja kwa ustadi katika vilindi vya nchi, macho yako yaliniona kabla mwili wangu haujakamilika. Siku zangu zote ulizonipangia ziliandikwa katika kitabu chako kabla haijakuwepo hata moja." Zaburi 139:13–16 (Neno). "Kabla sijakuumba ndani ya tumbo la mama yako, nilikujua; kabla hujazaliwa nilikutenga kwa kazi maalum; nilikuweka uwe nabii kwa mataifa." Yeremia 1:5 (Neno). "... usimwue mtoto kwa kutoa mimba wala usimwue yule aliyezaliwa ..." (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya ANF 7) *Didake*, sura ya 2, katika *The Ante-Nicene Fathers*, wah. Alexander Roberts na James Donaldson, juz. 7 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1886). "Wanaoa, kama wafanyavyo [wengine] wote; wanazaa watoto; lakini hawawaangamizi watoto wao." (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya ANF 1) *Waraka kwa Diogneto*, sura ya 5, katika *The Ante-Nicene Fathers*, wah. Alexander Roberts na James Donaldson, juz. 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885). "Na tunaposema kwamba wanawake wale wanaotumia dawa ili kutoa mimba wanafanya uuaji, na watapaswa kutoa hesabu kwa Mungu kwa ajili ya utoaji huo wa mimba, ni kwa kanuni gani sisi tungefanya uuaji?" (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya ANF 2) Atenagora wa Athene, *Ombi kwa ajili ya Wakristo*, sura ya 35, tafsiri ya B. P. Pratten, katika *The Ante-Nicene Fathers*, wah. Alexander Roberts na James Donaldson, juz. 2 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885).

13

"Mioyo yao ilipokuwa imefurahishwa wakasema, "Mleteni Samsoni aje acheze ili tufurahi." Basi wakamleta Samsoni kutoka mle gerezani naye akacheza mbele yao. Wakamweka kati ya nguzo mbili." Waamuzi 16:25 (Neno). "Kwa maana ninaona kwamba Mungu ametuweka sisi mitume katika nafasi ya mwisho kabisa, kama watu waliohukumiwa kufa kwenye uwanja wa tamasha, kwa sababu tumefanywa kuwa maonyesho kwa ulimwengu wote, kwa malaika na kwa wanadamu pia." 1 Wakorintho 4:9 (Neno). "Kumbukeni siku zile za kwanza, ambazo mkiisha kutiwa nuru mlistahimili mashindano makali ya maumivu. Wakati mwingine mlitukanwa na kuteswa hadharani; wakati mwingine mlikuwa radhi kuungana na wale waliofanyiwa hivyo." Waebrania 10:32–33 (Neno). "Honorio, aliyerithi milki ya Ulaya, alikomesha mapigano ya magladieta ambayo kwa muda mrefu yalikuwa

yakifanyika Roma. Sababu ya kufanya hivyo ilitokana na tukio lifuatalo. Mtu mmoja aitwaye Telemako alikuwa amekubali maisha ya kujinyima. Alikuwa ameondoka Mashariki na kwa sababu hiyo alikuwa amekwenda Roma. Huko, wakati tamasha lile la kuchukiza lilipokuwa likionyeshwa, yeye mwenyewe aliingia uwanjani, na, akishuka hadi kwenye uwanja wa mapigano, akajaribu kuwazuia watu waliokuwa wakitumia silaha zao wao kwa wao. Watazamaji wa machinjo yale walikasirika, na, wakichochewa na ghadhabu ya kichaa ya yule pepo afurahiaye matendo hayo ya damu, wakampiga kwa mawe yule mpatanishi hadi akafa. Mfalme yule wa kustaajabisha alipoarifiwa jambo hili, alimhesabu Telemako katika jeshi la wafiadini washindi, na akakomesha tamasha lile ovu." (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya NPNF2 3) Theodoreti, *Historia ya Kanisa* 5.26, katika *Nicene and Post-Nicene Fathers*, mfululizo wa 2, juz. 3, wah. Philip Schaff na Henry Wace (New York: Christian Literature Publishing, 1892). "Kwa maana, mara alipoiona damu ile, papo hapo alinywa aina fulani ya ukatili; wala hakugeuka, bali aliyakaza macho yake, akinywa wazimu bila kujua, akafurahishwa na shindano lile la hatia, akalewa kwa mchezo ule wa damu." (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya NPNF1 1) Augustino, *Maungamo* 6.8.13, tafsiri ya J. G. Pilkington, katika *Nicene and Post-Nicene Fathers*, mfululizo wa 1, juz. 1, mh. Philip Schaff (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1886). "Lakini sisi, tukiona kwamba kumtazama mtu akiuawa ni sawa kabisa na kumwua, tumeyakana maonyesho kama hayo." (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya ANF 2) Atenagora wa Athene, *Ombi kwa ajili ya Wakristo*, sura ya 35, tafsiri ya B. P. Pratten, katika *The Ante-Nicene Fathers*, wah. Alexander Roberts na James Donaldson, juz. 2 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885).

14

"Hili ndilo asemalo Bwana: "Kwa dhambi tatu za Israeli, hata kwa dhambi nne, sitaizuia ghadhabu yangu. Wanawauza wenye haki kwa fedha, na maskini kwa jozi ya viatu. Wanakanyaga juu ya vichwa vya maskini, kama vile juu ya mavumbi ya nchi, na kukataa haki kwa walioonewa. Baba na mwanawe hushiriki msichana mmoja, kwa hivyo hulinajisi Jina langu takatifu ..." Amosi 2:6–7 (Neno). "Mnamgandamiza maskini na kumlazimisha awape nafaka. Kwa hiyo, ingawa mmejenga majumba ya mawe ya fahari, hamtaishi ndani yake; ingawa mmepanda mashamba mazuri ya mizabibu, hamtakunywa divai yake. Kwa kuwa ninajua hesabu ya makosa yenu na ukubwa wa dhambi zenu. Mmewaonea wenye haki na kupokea rushwa na kuzuia haki ya maskini mahakamani." Amosi 5:11–12 (Neno). "Yeye amwoneaye maskini huonyesha dharau kwa Muumba wao, bali yeyote anayemhurumia mhitaji humheshimu Mungu." Mithali 14:31 (Neno). "Usiwadhulumu maskini kwa sababu ni maskini, wala kumdhulumu mhitaji mahakamani, kwa sababu Bwana atalichukua shauri lao naye atawateka wao waliowateka." Mithali 22:22–23 (Neno). "Bwana anaingia katika hukumu dhidi ya wazee na viongozi wa watu wake: "Ninyi ndio mlioharibu shamba langu la mizabibu, mali zilizonyang'anywa maskini zimo nyumbani mwenu. Mnamaanisha nini kuwaponda watu wangu na kuzisaga nyuso za maskini?" asema Bwana, Bwana Mwenye Nguvu Zote." Isaya 3:14–15 (Neno). "Basi sikilizeni, ninyi matajiri, lieni na kuomboleza kwa ajili ya hali mbaya sana inayowajia. Utajiri wenu umeoza na mavazi yenu yameliwa na nondo. Dhahabu yenu na fedha yenu vimeliwa na kutu. Kutu yake itashuhudia dhidi yenu nayo itaila miili yenu kama vile moto. Mmejiwekea hazina kwa ajili ya siku za mwisho. Angalieni! Ule ujira wa vibarua waliolima mashamba yenu mliouzuia kwa hila unapiga kelele dhidi yenu na vilio vya wavunaji vimefika masikioni mwa Bwana Mwenye Nguvu Zote." Yakobo 5:1–4 (Neno). "Lakini wale watu wanaotamani kuwa na mali kwa haraka huanguka kwenye majaribu, na wamenaswa na tamaa nyingi za kipumbavu zenye kudhuru, zinazowazamisha watu katika uharibifu na maangamizi. Kwa maana kupenda fedha ndiyo shina

moja la maovu ya kila namna. Baadhi ya watu wakitamani fedha, wameiacha imani na kujichoma wenyewe kwa maumivu mengi." 1 Timotheo 6:9–10 (Neno).

Kanisa la Kwanza

"Usimgeuzie mgongo yule mwenye kuhitaji, bali utashiriki vitu vyote na ndugu yako ..." (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya ANF 7) *Didake*, sura ya 4, katika *The Ante-Nicene Fathers*, wah. Alexander Roberts na James Donaldson, juz. 7 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1886). "Kwa hiyo, badala ya mashamba, nunueni roho zilizo katika dhiki, kila mmoja kadiri awezavyo, na mwatembelee wajane na yatima, wala msiwapuuze; na mtumie mali zenu na maandalizi yenu yote, mliyoyapokea kutoka kwa Bwana, kwa mashamba na nyumba za namna hiyo. Kwa maana kwa kusudi hili Bwana Mkuu aliwatajirisha, ili mpate kumfanyia huduma hizi ..." (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya ANF 2) *Mchungaji wa Herma*, Mfano wa 1, tafsiri ya F. Crombie, katika *The Ante-Nicene Fathers*, wah. Alexander Roberts na James Donaldson, juz. 2 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885).

Nyaraka za Kipapa

"Kumnyima mtu yeyote mshahara anaostahili ni uhalifu mkubwa unaolilia hasira ya kisasi ya Mbinguni." (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza) Papa Leo XIII, *Rerum Novarum*, waraka wa kichungaji kuhusu mtaji na kazi, 15 Mei 1891, kifungu cha 20 (Vatican City: Libreria Editrice Vaticana), vatican.va. Katika kifungu hicho hicho, waraka unalaani jaribio lolote la "kuwashinikiza wahitaji na maskini kwa ajili ya faida," na unasema kwamba "kujipatia faida kutokana na shida ya mwingine" "kunalaaniwa na sheria zote, za kibinadamu na za kimungu." (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza) Ibid.

15

"Yeyote amtekaye nyara mwingine akamuuza au akamweka kwake, akikamatwa ni lazima auawe." Kutoka 21:16 (Neno). "Kama mtu akikamatwa akiiba yeyote miongoni mwa ndugu zake wa Waisraeli na kumtenda kama mtumwa au akimuuza, mwizi huyo ni lazima auawe. Nawe utaondoa uovu kutoka miongoni mwenu." Kumbukumbu 24:7 (Neno). "Lakini tunajua ya kuwa sheria si kwa ajili ya wenye haki, bali kwa ajili ya wavunja sheria na waasi, kwa ajili ya wasiomcha Mungu na wenye dhambi, wasio watakatifu na wanaokufuru; kwa wale wawauao baba zao au mama zao, kwa wauaji, kwa wazinzi na wahanithi, kwa wale wauzao watu, na kwa waongo na waapao kwa uongo, na kwa chochote kingine kilicho kinyume na mafundisho ya kweli ..." 1 Timotheo 1:9–10 (Neno). "Wafanyabiashara wa dunia watalia na kumwomboleza kwa sababu hakuna anunuaye bidhaa zao tena: Bidhaa za dhahabu, za fedha, za vito vya thamani na vya lulu, kitani safi, nguo za rangi ya zambarau, hariri, nguo nyekundu, aina zote za miti ya udi, na vifaa vyote vya pembe za ndovu, vifaa vyote vya miti yenye thamani kuliko yote, shaba, chuma na marmar, bidhaa za mdalasini, vikolezi, za uvumba, manemane, na uvumba wenye harufu nzuri, za divai, na mafuta ya zeituni, za unga mzuri na ngano; ng'ombe na kondoo; farasi na magari; na miili na roho za wanadamu." Ufunuo 18:11–13 (Neno). "Wala hakuna tena Myahudi au Myunani, mtumwa au mtu huru, mwanaume wala mwanamke, maana nyote mmekuwa wamoja ndani ya Kristo Yesu." Wagalatia 3:28 (Neno). "Si kama mtumwa, bali bora kuliko mtumwa, kama ndugu mpendwa. Yeye ni mpendwa sana kwangu na hata kwako zaidi, yeye kama mwanadamu na kama ndugu katika Bwana." Filemoni 1:16 (Neno). " 'Nikanunua watumwa wa

kiume na wa kike.' Mnawahukumu utumwani wanadamu ambao asili yao ni huru na yenye sifa ya hiari. ... Kwa obo ngapi mliithamini sura ya Mungu?" (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya Andrew Maguire) Gregori wa Nisa, *Mahubiri juu ya Mhubiri* 4, tafsiri ya Andrew Maguire, Early Church Texts (earlychurchtexts.com).

16

"Asionekane mtu yeyote miongoni mwenu ampitishaye mwanawe au binti yake katika moto, atakayefanya uaguzi, ulozi, anayetabiri nyakati, anayejishughulisha na uchawi, wala arogaye kwa kupiga mafundo, wala mwaguzi au anayeabudu mizimu, wala awaombaye wafu. Mtu yeyote afanyaye mambo haya ni chukizo kwa Bwana, tena ni kwa sababu ya matendo haya ya kuchukiza wayafanyayo ndiyo maana Bwana Mungu wenu atayafukuza mataifa hayo mbele yenu." Kumbukumbu 18:10–12 (Neno). " 'Msiende kwa waaguzi, wala msitafute wapunga pepo, kwa maana watawanajisi. Mimi ndimi Bwana Mungu wako." Walawi 19:31 (Neno). "Wakati watu wanapowaambia ninyi kutafuta ushauri kwa waaguzi na wenye kuongea na mizimu, ambao hunong'ona na kunung'unika, je, watu wasingeuliza kwa Mungu wao? Kwa nini watake shauri kwa wafu kwa ajili ya walio hai?" Isaya 8:19 (Neno). "Kwa maana kuasi ni kama dhambi ya uaguzi, nao ukaidi ni kama uovu wa kuabudu sanamu. Kwa sababu umelikataa neno la Bwana, naye amekukataa wewe kuendelea kuwa mfalme." 1 Samweli 15:23 (Neno). "Idadi kubwa ya wale waliofanya mambo ya uganga wakaleta vitabu vyao na kuviteketeza kwa moto hadharani. Walipofanya hesabu ya thamani ya vitabu vilivyoteketezwa ilikuwa drakma 50,000 za fedha." Matendo 19:19 (Neno). "Basi matendo ya mwili ni dhahiri nayo ni haya: Uasherati, uchafu, ufisadi, kuabudu sanamu, uchawi, uadui, ugomvi, wivu, hasira, fitina, faraka, uzushi, husuda, ulevi, ulafi na mambo mengine yanayofanana na hayo. Nawaonya, kama nilivyokwisha kuwaonya kabla, kwamba watu watendao mambo kama hayo, hawataurithi Ufalme wa Mungu." Wagalatia 5:19–21 (Neno). "Lakini waoga, wasioamini, wachafu, wauaji, wazinzi, wachawi, waabudu sanamu, pamoja na waongo wote, mahali pao ni katika lile ziwa liwakalo moto na kiberiti. Hii ndiyo mauti ya pili." Ufunuo 21:8 (Neno). "Mwanangu, usiwe mtazamaji wa ishara za bahati, kwa kuwa huongoza njia kwenye ibada ya sanamu; wala usiwe mlozi, wala mnajimu ..." (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya ANF 7) *Didake*, sura ya 3, katika *The Ante-Nicene Fathers*, wah. Alexander Roberts na James Donaldson, juz. 7 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1886). "Wale walio wa ukuhani, au wa wakleri, wasiwe wachawi, walozi, wanahesabu, au wanajimu; wala wasitengeneze vile viitwavyo hirizi, ambavyo ni minyororo kwa roho zao wenyewe. Na wale wanaovaa vitu hivyo, tunaamuru watupwe nje ya Kanisa." (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya NPNF2 14) Mtaguso wa Laodikia, kanuni ya 36, tafsiri ya Henry R. Percival, katika *Nicene and Post-Nicene Fathers*, mfululizo wa 2, juz. 14, wah. Philip Schaff na Henry Wace (New York: Christian Literature Publishing, 1900).

Katekisimu

"Namna zote za uaguzi zinapaswa kukataliwa: kumgeukia Shetani au mapepo, kuwaita wafu au desturi nyingine zinazodhaniwa kwa uongo 'kufunua' yajayo. Kutazama nyota za bahati, unajimu, kusoma viganja, kufasiri ishara na kura, matukio ya kuona yaliyofichika, na kuwaendea waaguzi wa mizimu, vyote huficha tamaa ya kuwa na mamlaka juu ya wakati, juu ya historia, na hatimaye juu ya wanadamu wengine, pamoja na hamu ya kuzipendeza nguvu zilizofichika. Vinapingana na heshima, staha, na hofu ya upendo tunayomdai Mungu peke yake." (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza) *Katekisimu ya Kanisa Katoliki*, toleo la 2 (Vatican City: Libreria Editrice Vaticana, 1997), aya ya 2116.

17

“Kisha neno la Bwana likamjia Eliya, Mtishbi: “Shuka ukakutane na Ahabu mfalme wa Israeli, anayetawala Samaria. Sasa yuko katika shamba la mizabibu la Nabothi, ambapo amekwenda alimiliki. Umwambie, ‘Hivi ndivyo Bwana asemavyo: Je, hujamuua mtu na kuitwaa mali yake?’ Kisha umwambie, ‘Hivi ndivyo asemavyo Bwana: Mahali ambapo mbwa waliramba damu ya Nabothi, mbwa watairamba damu yako, naam, yako wewe!’ ”” 1 Wafalme 21:17–19 (Neno). “Maafisa wake walioko ndani yake ni kama mbwa mwitu wararuao mawindo yao, wanamwaga damu na kuua watu ili kupata faida ya udhalimu.” Ezekieli 22:27 (Neno). “Kisha nikasema, “Sikilizeni enyi viongozi wa Yakobo, enyi watawala wa nyumba ya Israeli. Je, hampaswi kujua hukumu, ninyi mnaochukia mema na kupenda maovu; ninyi mnaowachuna watu wangu ngozi na kuondoa nyama kwenye mifupa yao; ninyi mnaokula nyama ya watu wangu, mnaowachuna ngozi na kuvunja mifupa yao vipande vipande; mnaowakatakata kama nyama ya kuwekwa kwenye sufuria na kama nyama ya kuwekwa kwenye chungu?”” Mika 3:1–3 (Neno). “Wafalme wa dunia wanajipanga na watawala wanajikusanya pamoja dhidi ya Bwana na dhidi ya Mpakwa Mafuta wake. Wanasema, “Tuvunje minyororo yao na kuvitupilia mbali vifungo vyao.” Yeye atawalaye mbinguni hucheka, Bwana huwadharau.” Zaburi 2:2–4 (Neno). “Basi, haki ikiondolewa, falme ni nini kama si wizi mkubwa?” (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya NPNF1 2) Augustino, *Mji wa Mungu* 4.4, tafsiri ya Marcus Dods, katika *Nicene and Post-Nicene Fathers*, mfululizo wa 1, juz. 2, mh. Philip Schaff (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1887). “Sithubutu kutoa dhabihu ikiwa unakusudia kuwepo.” (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya NPNF2 10) Ambrosi wa Milano, Barua ya 51.13, kwa Mfalme Theodosio, tafsiri ya H. de Romestin, katika *Nicene and Post-Nicene Fathers*, mfululizo wa 2, juz. 10, wah. Philip Schaff na Henry Wace (New York: Christian Literature Publishing, 1896).

18

“Simoni alipoona kuwa watu wanapokea Roho Mtakatifu mitume walipoweka mikono juu yao, akataka kuwapa fedha akisema, “Nipeni na mimi uwezo huu ili kila mtu nitakayeweka mikono yangu juu yake apate kupokea Roho Mtakatifu.” Petro akamjibu, “Fedha yako na iangamie pamoja nawe, kwa sababu ulidhani unaweza kununua karama ya Mungu kwa fedha! Wewe huna sehemu wala fungu katika huduma hii kwa kuwa moyo wako si mnyofu mbele za Mungu.” Matendo 8:18–21 (Neno). “Mwanadamu, tabiri juu ya wachungaji wa Israeli, tabiri na uwaambie: ‘Hili ndilo Bwana Mwenyezi asemalo: Ole wa wachungaji wa Israeli ambao hujitunza wenyewe tu! Je, haiwapasi wachungaji kutunza kundi la kondoo? Mnakula mafuta ya wanyama, mnavaa mavazi ya sufu na kuchinja kondoo walionona, lakini hamlitunzi kundi. Hamkuwatia nguvu walio dhaifu wala hamkuwaganga wenye maradhi wala kuwafunga waliojeruhiwa. Hamkuwarudisha waliotangatanga wala kuwatafuta wale waliopotea. Badala yake mmewatawala kwa ukali na kwa ukatili.” Ezekieli 34:2–4 (Neno). “Viongozi wake wanahukumu kwa rushwa, na makuhani wake wanafundisha kwa malipo, nao manabii wake wanatabiri kwa fedha. Hata hivyo wanamwegemea Bwana na kusema, “Je, Bwana si yumo miongoni mwetu? Hakuna maafa yatakayotupata.”” Mika 3:11 (Neno). “... lichungeni kundi la Mungu mlilokabidhiwa, mkitumika kama waangalizi, si kwa kulazimishwa bali kwa hiari, kama Mungu anavyowataka mwe; si kwa tamaa ya fedha, bali mlio na bidii katika kutumika. Msijifanye mabwana juu ya wale walio chini ya uangalizi wenu, bali kuweni vielelezo kwa hilo kundi.” 1 Petro 5:2–3 (Neno). “Kwa kuwa mwangalizi, kama wakili wa Mungu, imempasa kuwa mtu asiye na lawama, asiwe mwenye majivuno au mwepesi wa hasira, wala mlevi, wala asiwe mtu mwenye tamaa ya mapato yasiyo ya halali ...” Tito 1:7 (Neno). “Yesu akaingia katika eneo la Hekalu na kuwafukuza wote waliokuwa

wakinunua na kuuza vitu Hekaluni. Akazipindua meza za wale waliokuwa wakibadilisha fedha, na pia viti vya wale waliokuwa wakiuza njiwa. Akawaambia, "Imeandikwa, 'Nyumba yangu itaitwa nyumba ya sala,' lakini ninyi mmeifanya kuwa pango la wanyang'anyi."" Mathayo 21:12–13 (Neno). "Kwa kuwa wengi walioandikishwa miongoni mwa Wakleri, wakifuata tamaa ya mali na uchu wa faida, wamesahau Maandiko ya kimungu, yanayosema, 'Yeye akopeshaye fedha yake bila riba,' na katika kukopesha fedha wanadai sehemu ya mia ya kiasi hicho [kama riba ya kila mwezi], Sinodi takatifu na kuu inaona ni haki kwamba ikiwa baada ya amri hii mtu yeyote atapatikana akipokea riba, iwe anaifanya kwa mapatano ya siri au vinginevyo, kama kwa kudai kiasi chote pamoja na nusu yake, au kwa kutumia hila nyingine yoyote kwa ajili ya faida ya aibu, ataondolewa katika ukleri na jina lake litafutwa katika orodha." (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya NPNF2 14) Mtaguso wa Kwanza wa Nikea (325), kanuni ya 17, tafsiri ya Henry R. Percival, katika *Nicene and Post-Nicene Fathers*, mfululizo wa 2, juz. 14, wah. Philip Schaff na Henry Wace (New York: Christian Literature Publishing, 1900). "Ikiwa askofu yeyote atafanya kuwekwa wakfu kwa ajili ya fedha na kuiweka sokoni neema isiyouzika, na kumweka wakfu kwa fedha askofu, korepiskopo, presbiteri au shemasi au mwingine yeyote kati ya wale wanaohesabiwa miongoni mwa wakleri; au kumteua kwa fedha meneja, afisa wa sheria au mlinzi, au mtu mwingine yeyote wa kikanisa kwa ajili ya faida yake binafsi ya aibu; [na] yule aliyejaribu jambo hili na kutiwa hatiani apoteze cheo chake binafsi ..." (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya Tanner) Mtaguso wa Kalkedoni (451), kanuni ya 2, katika *Decrees of the Ecumenical Councils*, mh. Norman P. Tanner, juz. 1 (London: Sheed & Ward; Washington, DC: Georgetown University Press, 1990), kama ilivyochapishwa tena katika papalencyclicals.net. (Matini ya mtandaoni inasomeka "led him"; imesahihishwa katika mabano.)

19

"Nawasihi ndugu zangu, katika Jina la Bwana wetu Yesu Kristo, kwamba mpatane nia zenu ninyi kwa ninyi, ili pasiwepo na matengano katikati yenu na kwamba mwe na umoja kikamilifu katika nia na katika kusudi." 1 Wakorintho 1:10 (Neno). "Siwaombei hawa peke yao, bali nawaombea na wale wote watakaoniamini kupitia neno lao ili wawe na umoja kama vile wewe Baba ulivyo ndani yangu na mimi nilivyo ndani yako, wao nao wawe ndani yetu, ili ulimwengu upate kuamini ya kuwa wewe ndiye uliyenituma mimi." Yohana 17:20–21 (Neno). "Jitahidini kudumisha umoja wa Roho katika kifungo cha amani. Kuna mwili mmoja na Roho mmoja, kama vile mlivyoitwa katika tumaini moja. Tena kuna Bwana mmoja, imani moja, ubatizo mmoja, Mungu mmoja ambaye ni Baba wa wote, aliye juu ya yote, katika yote na ndani ya yote." Waefeso 4:3–6 (Neno). "Ninyi bado ni watu wa mwilini. Kwa kuwa bado kuna wivu na magombano miongoni mwenu, je, ninyi si watu wa mwilini? Je, si mwaendelea kama watu wa kawaida?" 1 Wakorintho 3:3 (Neno). "Kwa nini kuna magomvi, na ghasia, na migawanyiko, na mafarakano, na vita miongoni mwenu? ... Kwa nini tunagawanya na kuvirarua vipande vipande viungo vya Kristo, na kuinua magomvi dhidi ya mwili wetu wenyewe, na tumefikia kiwango kikubwa hivyo cha wazimu hata kusahau kwamba 'kila mmoja ni kiungo cha mwenzake'?" (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya ANF 1) Klementi wa Roma, *Waraka wa Kwanza kwa Wakorintho*, sura ya 46, katika *The Ante-Nicene Fathers*, wah. Alexander Roberts na James Donaldson, juz. 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885). "Hawezi tena kuwa na Mungu kama Baba yake, yule ambaye hana Kanisa kama mama yake." (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya ANF 5) Sipriani wa Karthago, *Juu ya Umoja wa Kanisa*, kifungu cha 6, tafsiri ya Ernest Wallis, katika *The Ante-Nicene Fathers*, wah. Alexander Roberts na James Donaldson, juz. 5 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1886). "... vazi la Bwana Yesu Kristo halikugawanywa kamwe wala kukatwa, bali linapokelewa kama vazi zima, na

linamilikiwa kama joho lisilo na jeraha wala kugawanywa na wale wanaolipigia kura vazi la Kristo ...” (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya ANF 5) Sipriani wa Karthago, *Juu ya Umoja wa Kanisa*, kifungu cha 7, tafsiri ya Ernest Wallis, katika *The Ante-Nicene Fathers*, wah. Alexander Roberts na James Donaldson, juz. 5 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1886).

20

“Kila mtu atakayenikiri mbele ya watu, mimi nami nitamkiri yeye mbele za Baba yangu aliye mbinguni. Lakini yeyote atakayenikana mimi mbele ya watu, mimi nami nitamkana mbele za Baba yangu aliye mbinguni.” Mathayo 10:32–33 (Neno). “Ndipo mtasalitiwa, ili mteswe na kuuawa, nanyi mtachukiwa na mataifa yote kwa ajili yangu. Wakati huo, wengi wataacha imani yao, nao watasalitiana kila mmoja na mwenzake na kuchukiana.” Mathayo 24:9–10 (Neno). “Petro akajibu, “Wewe mtu, mimi sijui unalosema!” Wakati huo huo, akiwa bado anazungumza, jogoo akawika. Naye Bwana akageuka, akamtazama Petro. Ndipo Petro akakumbuka lile neno ambalo Bwana alimwambia: “Kabla jogoo hajawika leo, utanikana mara tatu.” Naye akaenda nje, akalia kwa majonzi.” Luka 22:60–62 (Neno). “Lakini mwenye haki wangu ataishi kwa imani. Naye kama akisitasita, sina furaha naye.” Lakini sisi hatumo miongoni mwa hao wanaositasita na kuangamia, bali tuko miongoni mwa hao wenye imani na hivyo tunaokolewa.” Waebrania 10:38–39 (Neno). “Ninajua unakoishi, ni kule ambako Shetani ana kiti chake cha enzi. Lakini umelishika Jina langu. Wala hukuikana imani yako kwangu hata katika siku za shahidi wangu mwaminifu Antipa, ambaye aliuawa katika mji mkuu wenu, ambako ndiko anakoishi Shetani.” Ufunuo 2:13 (Neno). “Mara moja kwa maneno ya kwanza ya adui aliyetisha, idadi kubwa zaidi ya ndugu waliisaliti imani yao, na wakaangushwa chini, si kwa shambulio la mateso, bali walijiangusha wenyewe kwa kuanguka kwa hiari.” (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya ANF 5) Sipriani wa Karthago, *Juu ya Walioanguka*, kifungu cha 7, tafsiri ya Ernest Wallis, katika *The Ante-Nicene Fathers*, wah. Alexander Roberts na James Donaldson, juz. 5 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1886). “Hakika wao hawakungoja kukamatwa ndipo wapande, wala kuhojiwa ndipo wakane. Walikimbilia sokoni kwa hiari yao wenyewe ...” (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya ANF 5) Sipriani wa Karthago, *Juu ya Walioanguka*, kifungu cha 8, tafsiri ya Ernest Wallis, katika *The Ante-Nicene Fathers*, wah. Alexander Roberts na James Donaldson, juz. 5 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1886).

Kumbukumbu ya Gavana wa Kirumi (Chanzo cha Kale Kisicho cha Kikristo)

“Wale waliokana kwamba wao ni au walikuwa Wakristo, walipoiomba miungu kwa maneno niliyowaamuru, wakatoa sala kwa ubani na divai kwa sanamu yako, ambayo nilikuwa nimeamuru iletwe kwa kusudi hili pamoja na sanamu za miungu, na zaidi ya hayo wakamlaani Kristo — mambo ambayo hakuna hata moja, inasemekana, wale walio Wakristo kweli wanaweza kulazimishwa kuyafanya ...” (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya James J. O’Donnell) Plinio Mdogo, *Barua* 10.96, kwa Mfalme Trajano (karibu mwaka 112 B.K.), tafsiri ya Kiingereza kama ilivyochapishwa na James J. O’Donnell, Georgetown University, faculty.georgetown.edu/jod/texts/pliny.html (mtafsiri hajatajwa katika ukurasa huo).

21

"Mtu yeyote anaposikia neno la Ufalme naye asilielewe, yule mwovu huja na kunyakua kile kilichopandwa moyoni mwake. Hii ndiyo ile mbegu iliyopandwa kando ya njia." Mathayo 13:19 (Neno). "Hawa ndio wale walio kando ya njia ambako neno lilipandwa. Walisikiapo neno, Shetani huja mara na kulinyakua lile neno lililopandwa ndani yao." Marko 4:15 (Neno). "Hata nayo Injili yetu kama imetiwa utaji, ni kwa wale tu wanaopotea. Kwa habari yao, mungu wa dunia hii amepofusha akili za wasioamini, ili wasione nuru ya Injili ya utukufu wa Kristo, aliye sura ya Mungu." 2 Wakorintho 4:3–4 (Neno). "Maana tulitaka kuja kwenu, hasa mimi Paulo, nilitaka kuja tena na tena, lakini Shetani akatuzuia." 1 Wathesalonike 2:18 (Neno). "Lakini Elima yule mchawi (hii ndiyo maana ya jina lake), aliwapinga Barnaba na Sauli na kujaribu kumpotosha yule mkuu wa kile kisiwa aiache imani." Matendo 13:8 (Neno). "Ndipo akaendelea kusema, "Danieli, usiogope. Tangu siku ya kwanza ulipotia moyo wako ili kupata ufahamu na kujinyenyekeza mbele ya Mungu wako, maneno yako yalisikiwa, nami nimekuja ili kujibu maneno yako. Lakini mkuu wa ufalme wa Uajemi alinipinga kwa siku ishirini na moja. Ndipo Mikaeli, mmoja wa malaika wakuu, alikuja kunisaidia, kwa sababu nilikuwa nimezuiliwa huko na mfalme wa Uajemi. Sasa nimekuja kukuelezea mambo yatakayowatokea watu wako wakati ujao, kwa maana maono hayo yanahusu wakati ambao haujaja bado."" Danieli 10:12–14 (Neno).

22

Neno "Kanisa" hapa halimaanishi makanisa yaliyopangwa tu, bali pia waaminio mmoja mmoja ambao kila mmoja wao ni sehemu ya mwili wa Kristo. "Kama vile mwili ulivyo mmoja nao una viungo vingi, navyo viungo vyote vya mwili ingawa ni vingi, ni mwili mmoja, vivyo hivyo na Kristo. Kwa maana katika Roho mmoja wote tulibatizwa katika mwili mmoja, kama ni Wayahudi au Wayunani, kama ni watumwa au watu huru, nasi sote tulinyweshwa Roho mmoja." 1 Wakorintho 12:12–13 (Neno). "Sasa ninyi ni mwili wa Kristo na kila mmoja wenu ni sehemu ya huo mwili." 1 Wakorintho 12:27 (Neno). "... vivyo hivyo na sisi tulio wengi, tu mwili mmoja katika Kristo, nasi kila mmoja ni kiungo cha mwenzake." Warumi 12:5 (Neno). "Naye Mungu ameweka vitu vyote viwe chini ya miguu yake na amemfanya yeye awe kichwa cha vitu vyote kwa ajili ya Kanisa, ambalo ndilo mwili wake, ukamilifu wake yeye aliye yote katika yote." Waefeso 1:22–23 (Neno). "Yeye ndiye kichwa cha mwili, yaani kanisa, naye ndiye mwanzo na mzaliwa wa kwanza kutoka kwa wafu, ili yeye awe mkuu katika vitu vyote." Wakolosai 1:18 (Neno). "... ninyi nanyi, kama mawe yaliyo hai, mnajengwa kuwa nyumba ya kiroho, ili mpate kuwa ukuhani mtakatifu, mkitoa dhabihu za kiroho zinazokubaliwa na Mungu kwa njia ya Yesu Kristo." 1 Petro 2:5 (Neno).

Kanisa la Kwanza

"Popote askofu atakapotokea, hapo na umati [wa watu] uwe pia; kama vile, popote Yesu Kristo alipo, hapo ndipo Kanisa Katoliki lilipo." (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya ANF 1) Ignatio wa Antiokia, *Waraka kwa Wasmirna*, sura ya 8, katika *The Ante-Nicene Fathers*, wah. Alexander Roberts na James Donaldson, juz. 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885).

23

"Kwa kuwa kama utakaa kimya wakati huu, msaada na ukombozi kwa Wayahudi utatoka mahali pengine, lakini wewe na jamaa ya baba yako mtaangamia. Nani ajuaye kwamba hukuja kwenye nafasi ya mamlaka kwa ajili ya wakati kama huu?" Esta 4:14 (Neno). "Watu wa Isakari, waliofahamu majira na kujua kile ambacho Israeli inapasa kufanya ..." 1 Nyakati 12:32 (Neno). "... Mnajua jinsi ya kupambanua kule kuonekana kwa anga, lakini hamwezi

kupambanua dalili za nyakati." Mathayo 16:3 (Neno). "Piga kelele, usizuie. Paza sauti yako kama tarumbeta. Watangazieni watu wangu uasi wao, na kwa nyumba ya Yakobo dhambi zao." Isaya 58:1 (Neno). "Mwanadamu, nimekufanya uwe mlinzi wa nyumba ya Israeli, kwa hiyo sikia neno nisemalo, ukawape onyo litokalo kwangu." Ezekieli 3:17 (Neno). "Lakini kama mlinzi akiona upanga unakuja na asipige tarumbeta kuonya watu na upanga ukija na kutoa uhai wa mmoja wao, yule mtu ataondolewa kwa sababu ya dhambi yake, lakini damu yake nitaitaka mkononi mwa mlinzi huyo.'" Ezekieli 33:6 (Neno).

24

Agizo la Kristo la Kuyaandikia Makanisa

"... Andika kwenye kitabu haya yote unayoyaona, kisha uyapeleke kwa makanisa saba, yaani: Efeso, Smirna, Pergamo, Thiatira, Sardi, Filadelfia na Laodikia." Ufunuo 1:11 (Neno). Hili ndilo rejeo lenye nguvu zaidi juu ya jambo hili, kwamba Kristo Mwenyewe anaamuru maandishi yapelekwe kwa makanisa fulani katika eneo moja, yakitajwa moja baada ya jingine. Kristo Mwenyewe anabainisha kwamba si mawasiliano yote yanahitaji kuelekezwa kwa kanisa zima la ulimwengu, bali kwamba ujumbe fulani maalum unahitajika kwa makanisa fulani katika mahali fulani katika nyakati fulani. "Yeye aliye na sikio na asikie yale ambayo Roho ayaambia makanisa ..." Ufunuo 2:7 (Neno). Mstari huu wa Maandiko unaonyesha kwamba barua iliyoelekezwa kwa kanisa moja bado inayanenea makanisa yote juu ya mambo fulani. Rejeo lililotangulia la Ufunuo 1:11 linabainisha kwamba ujumbe fulani umekusudiwa kwa makanisa maalum katika mahali maalum katika nyakati maalum. Rejeo hili linathibitisha jambo kwamba, ingawa agizo la Ufunuo 1:11 linatumika, makanisa mengine bado yanaweza kufundishwa imani kupitia mafundisho kwa makanisa yale maalum ambayo ujumbe wa Ufunuo 1:11 umeelekezwa kwao. "Kwa malaika wa kanisa lililoko Efeso andika ..." Ufunuo 2:1 (Neno). Huyu ni Kristo akilihutubia kanisa moja. Kristo anatupa kielelezo kikuu cha kufuata sisi sote, wakiwemo wale miongoni mwetu walio katika daraja takatifu. Kwa hiyo, maandishi fulani yataelekezwa kwa makanisa fulani moja moja.

Barua za Kitume kwa Makanisa kwa Kila Eneo

"Wakatumwa na barua ifuatayo: Sisi mitume na wazee, ndugu zenu, Kwa ndugu Mataifa mlioamini mlioko Antiokia, Shamu na Kilikia: Salamu ..." Matendo 15:23 (Neno). Hili linathibitisha ukweli kwamba Baraza la Yerusalemu liliandika barua kwa maeneo yaliyobainishwa, desturi ambayo askofu ameichukua hapa. "Walipokuwa wakienda mji kwa mji, wakawa wanawapa maamuzi yaliyotolewa na mitume na wazee huko Yerusalemu ili wayafuate. Hivyo makanisa yakawa imara katika imani na kuongezeka kiidadi kila siku." Matendo 16:4–5 (Neno). Matendo 16:4–5 ni mwendelezo wa Matendo 15:23. Matendo 15:23 inaonyesha Baraza la Yerusalemu likiandika barua kwa makanisa ya eneo lililobainishwa. Matendo 16:4 na 5 inaonyesha kwamba maamuzi hayo hayo kisha yalipelekwa kutoka mji hadi mji na kukabidhiwa kwa makanisa. Nayo inaandika kwamba matokeo yake ni kwamba makanisa yaliimarika zaidi katika imani na kuongezeka kwa idadi. Maagizo yaliyotolewa na Baraza la Yerusalemu hayakubaki Yerusalemu. Kwa kweli yalipelekwa kwa makanisa yale ambayo yalikusudiwa kukabidhiwa. Makanisa yaliyopokea mawasiliano hayo yalilishwa na kuimarishwa katika imani na kuongezeka kwa idadi. Hili ndilo kusudi la maandishi ya kieneo kwa makanisa ya Falme Kumi. Kimsingi, mistari hii miwili inaonyesha kwamba barua ya kieneo, iliposomwa kwa sauti mbele ya makanisa yaliyokusanyika, ilikuwa na matokeo. "Baada ya barua hii

kusomwa kwenu, hakikisheni kwamba inasomwa pia katika kanisa la Walaodikia. Nanyi pia msome barua inayotoka Laodikia." Wakolosai 4:16 (Neno). Mstari huu wa Maandiko unaonyesha kwamba barua za kitume, zilizoelekezwa kwa kanisa moja, kisha zilisambazwa kwa makanisa jirani. "Nawaagizeni mbele za Bwana mhakikishe kuwa ndugu wote wanasomewa barua hii." 1 Wathesalonike 5:27 (Neno). Rejeo hili linaonyesha jambo kwamba ujumbe fulani unaweza kuhitaji kupelekwa kwa kanisa maalum katika mahali maalum na bado ukawa na matumizi wakati huo huo kwa sehemu nyingine ya kanisa iliyoenea katika Falme Kumi, na ukawa na umuhimu sawa, ingawa labda si wa haraka kama kwa kanisa lililoelekezwa.

Barua kwa Makanisa Yaliyotawanyika

"Petro, mtume wa Yesu Kristo: Kwa wateule wa Mungu, wageni katika ulimwengu, waliotawanyika kote katika Ponto, Galatia, Kapadokia, Asia na Bithinia ..." 1 Petro 1:1 (Neno). Mstari huu wa Maandiko unaonyesha jambo kwamba si waaminio wote huhudhuria ibada za kanisa na kwamba wengine wametawanyika katika jamii wanamoishi. Watu hawa, wakiwa waaminio katika Yesu Kristo, Bwana na Mwokozi wetu, ni sehemu ya mwili wa Kristo sawasawa kabisa na wale walio katika ibada za kanisa. Na hii ndiyo sababu kuu kwa nini askofu huelekeza mawasiliano kwa "makanisa yaliyotawanyika." Roho Mtakatifu yumo ndani ya kila mwaminio. Yeye asemaye vinginevyo anamkufuru Roho Mtakatifu. "Yakobo, mtumwa wa Mungu na wa Bwana Yesu Kristo: Kwa makabila kumi na mawili yaliyotawanyika ulimwenguni: Salamu." Yakobo 1:1 (Neno). Huu ni mfano wa kulihutubia kanisa la ulimwengu wote lililotawanyika kote duniani. Ni ujumbe wa ulimwengu wote kwa kanisa zima. Unayataja makabila kumi na mawili, ilhali katika Mwandishi wa Ufalme mawasiliano huelekezwa kwa Falme Kumi. Hata hivyo, unaweka kielelezo cha kuyahutubia makanisa duniani kote. Kielelezo cha kuyahutubia makanisa ya eneo fulani hasa kimekwisha kuthibitishwa na maelezo ya mwisho yaliyotangulia.

Kanisa la Kwanza: Barua kutoka Kanisa kwa Kanisa

"Kanisa la Mungu linalokaa ugenini Roma, kwa kanisa la Mungu linalokaa ugenini Korintho, kwa wale walioitwa na kutakaswa kwa mapenzi ya Mungu, kupitia Bwana wetu Yesu Kristo: Neema na amani kwenu, kutoka kwa Mungu Mwenyezi kupitia Yesu Kristo, ziongezeke." (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya ANF 1) Klementi wa Roma, *Waraka wa Kwanza kwa Wakorintho*, salamu, katika *The Ante-Nicene Fathers*, wah. Alexander Roberts na James Donaldson, juz. 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885). "Kanisa la Mungu linalokaa ugenini Smirna, kwa Kanisa la Mungu linalokaa ugenini Filomelio, na kwa makusanyiko yote ya Kanisa Takatifu na Katoliki katika kila mahali: Rehema, amani na upendo kutoka kwa Mungu Baba, na Bwana wetu Yesu Kristo, viongezeke." (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya ANF 1) *Kifodini cha Polikarpo*, salamu, katika *The Ante-Nicene Fathers*, wah. Alexander Roberts na James Donaldson, juz. 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885).

25

"Nanyi mtaburutwa mbele ya watawala na wafalme kwa ajili yangu, ili kuwa ushuhuda kwao na kwa watu wa Mataifa." Mathayo 10:18 (Neno). "Ndipo Nathani akamwambia Daudi, "Wewe ndiwe huyo mtu! ..." 2 Samweli 12:7 (Neno). "Yohana alikuwa amemwambia Herode, "Si halali kwako kuwa na mke wa ndugu yako."" Marko 6:18 (Neno). "Ahabu alipomwona Eliya, akamwambia, "Je, ni wewe, mtaabishaji wa Israeli?" Eliya akamjibu, "Mimi

sijaitaabisha Israeli. Lakini wewe na jamaa ya baba yako ndio mnaofanya hivyo. Mmeziacha amri za Bwana na mkafuata Mabaali." 1 Wafalme 18:17–18 (Neno). "Kwa hiyo, ee mfalme, uwe radhi kupokea shauri langu: Acha dhambi zako kwa kutenda yaliyo haki, ukaache uovu wako, na uwe na huruma kwa walioonewa. Hivyo itawezekana baada ya hayo, mafanikio yako yakaendelea." Danieli 4:27 (Neno). "Tazama, leo nimekuweka juu ya mataifa na falme ili kung'oa na kubomoa, kuharibu na kuangamiza, kujenga na kupanda." Yeremia 1:10 (Neno). "Naye Paulo alipokuwa akinena juu ya haki, kuwa na kiasi na juu ya hukumu ijayo, Feliksi aliingiwa na hofu na kusema, "Hiyo yatosha sasa! Waweza kuondoka. Nitakapokuwa na wasaa nitakuita."" Matendo 24:25 (Neno). "Agripa akamwambia Paulo, "Je, unanishawishi kwa haraka namna hii niwe Mkristo?" Paulo akasema, "Ikiwa ni kwa haraka au la, namwomba Mungu, si wewe peke yako bali pia wale wote wanaonisikiliza leo, wawe kama mimi nilivyo, kasoro minyororo hii."" Matendo 26:28–29 (Neno). "Petro na wale mitume wengine wakajibu, "Imetupasa kumtii Mungu kuliko wanadamu." Matendo 5:29 (Neno). "Sithubutu kutoa dhabihu ikiwa unakusudia kuwepo." (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya NPNF2 10) Ambrosi wa Milano, Barua ya 51.13, kwa Mfalme Theodosio, tafsiri ya H. de Romestin, katika *Nicene and Post-Nicene Fathers*, mfululizo wa 2, juz. 10, wah. Philip Schaff na Henry Wace (New York: Christian Literature Publishing, 1896).

Kanisa la Kwanza

"Kwa Mfalme Tito Elio Adriano Antonino Pio Augusto Kaisari, na kwa mwanawe Verissimo Mwanafalsafa, na kwa Lukio Mwanafalsafa, mwana wa kuzaliwa wa Kaisari, na mwana wa kupangwa wa Pio, mpenda elimu, na kwa Seneti takatifu, pamoja na Watu wote wa Warumi, mimi, Justino, mwana wa Prisko na mjukuu wa Bakkio, wenyeji wa Flavia Neapoli katika Palestina, ninawasilisha hotuba hii na ombi hili kwa niaba ya wale wa mataifa yote wanaochukiwa isivyo haki na kudhulumiwa bila sababu, nami nikiwa mmoja wao." (imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya ANF 1) Justino Mfiadini, *Utetezi wa Kwanza*, sura ya 1, katika *The Ante-Nicene Fathers*, wah. Alexander Roberts na James Donaldson, juz. 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885).

26

"Kisha Bwana akajibu: "Andika ufunuo huu, na ukaufanye wazi juu ya vibao, ili mpiga mbiu akimbie nao." Habakuki 2:2 (Neno). "... mimi nami baada ya kuchunguza kila kitu kwa uangalifu kuanzia mwanzo, niliamua kukuandikia habari za mambo hayo ..." Luka 1:3 (Neno). "Lakini kila kitu kitendeke kwa heshima na kwa utaratibu." 1 Wakorintho 14:40 (Neno).

27

"Shahidi mmoja hatoshi kumtia hatiani mtu kwa uhalifu au kosa lolote ambalo anaweza kuwa amelitenda. Lazima shauri lolote lithibitishwe kwa ushuhuda wa mashahidi wawili au watatu." Kumbukumbu 19:15 (Neno). "Hii ndiyo mara ya tatu mimi kuja kwenu. "Shtaka lolote lazima lithibitishwe na mashahidi wawili au watatu."" 2 Wakorintho 13:1 (Neno). "Lakini kama hatakusikiliza, nenda na mtu mwingine mmoja au wawili ili kila neno lithibitishwe kwa ushahidi wa mashahidi wawili au watatu." Mathayo 18:16 (Neno). "Hawa Waberoya walikuwa waungwana zaidi kuliko wale wa Thesalonike, kwa kuwa waliupokea ule ujumbe kwa shauku kubwa na kuyachunguza Maandiko kila siku ili kuona kama yale Paulo aliyosema yalikuwa kweli." Matendo 17:11 (Neno). "Jaribuni kila kitu. Yashikeni yaliyo mema." 1 Wathesalonike 5:21 (Neno).

Manukuu yote ya Maandiko kwa Kiswahili katika ukurasa huu yamechukuliwa bila mabadiliko yoyote kutoka *Biblica® Toleo Wazi la Neno: Biblia Takatifu™* (Neno). Matini: swh.global.bible. Nukta tatu (...) zinaonyesha sehemu iliyoachwa.

Biblica® Toleo Wazi la Neno: Biblia Takatifu™ Hakimiliki © 1984, 1989, 2009, 2015 na Biblica, Inc. Biblica® Open Kiswahili Contemporary Version™ Copyright © 1984, 1989, 2009, 2015 by Biblica, Inc. “Biblica” ni alama ya biashara iliyosajiliwa katika Ofisi ya Hataza na Alama za Biashara Marekani (United States Patent and Trademark Office) na shirika la Biblica, Inc. Imetumiwa na ruhusa. “Biblica” is a trademark registered in the United States Patent and Trademark Office by Biblica, Inc. Used with permission.

Kazi hii imewezeshwa kupitia idhini ya kundi la the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA). Ili kuona nakala ya idhini hii, angalia kwenye anwani tovuti ya http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0 au uandike barua kwa Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA. This work is made available under the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA). To view a copy of this license, visit http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0 or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.